Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste instituut
Etnoloogia osakond

Mare Mätas

RAAMAT “KIHNU MOOTORRATTA LUGU”

Magistriprojekt

Juhendaja: Ester Bardone

Tartu
2024

AUTORIDEKLARATSIOON

Kinnitan, et olen töö koostanud iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Mare Mätas
24.05.2024

Sisukord

SISSEJUHATUS **4**
1. Kihnu kultuuri pärandistamise protsess: väljakutsed ja võimalused **8**
1.1. Kihnu kultuuriruum kui UNESCO vaimne kultuuripärand **8**
1.2. Mootorratta kasutamine Kihnus: argipraktika ja saare kuvand **12**
2. Tööprotsess ja kasutatud meetodid **16**
2.1. Minu positsioon autorina **16**
2.2. Raamatu idee kujunemine ja teostamine. Koostööpartnerid **19**
2.3. Intervjuumaterjali kogumine **21**
2.4. Fotomaterjali kogumine **24**
2.5. Muu raamatus kasutatud materjal: arhiivid, muuseumid, erakogud, internetiallikad **28**
2.6. Raamatu kontseptsioon, kujundus, teksti ja pildi suhe raamatus **29**
2.7. Raamatu sihtrühm **34**
2.8. Eelarve ja rahastus **34**
3. Raamatu esitlemine ja tagasiside. **36**
3.1. Tagasiside raamatule Kihnu kogukonnalt **36**
3.2. Raamatu esitlus, vastuvõtt ja meediakajastused **37**
4. Arutelu ja järelmõtted **39**
KOKKUVÕTE **42**
Kasutatud kirjandus **45**
Summary **49**
Lisa 1 ..... **52**
Lisa 2 ..... **53**
Lisa 3 ..... **54**

SISSEJUHATUS

Kihnu kultuuriruum kanti 7. novembril 2003 UNESCO inimkonna suulise ja vaimse kultuuripärandi meistriteoste nimekirja. UNESCO-le 2002. aastal esitatud taotluses oli toodud välja kõige erilisem ja olulisem osa Kihnu kultuuriloos ennekõike vaimse kultuuripärandi seisukohast, mis minu isikliku tõlgenduse järgi on justkui miski sõnulseletamatu, mis levinud pikka aega suuliselt. Tänapäeval muidugi ka kirjalikult või filmikeeles, sest pärandil aitab püsida selle üleskirjutamine või jäädvustamine igal moel, olgu tegu keele, laulude, tantsude, elatusalade või mälestustega. Kihnlaste elatusalades olid 1990. aastatel toimunud kiired muutused, senine väiketalupidamine hakkas asenduma turismimajandusega. 2002. aastal koostatud taotluse tekstis rõhutati, et Kihnu kogukonna kultuurilises eneseväljenduses segunevad minevik ja tänapäev, kasutatakse moodsaid tehnilisi vahendeid kõrvuti iidsete teadmiste ja traditsioonidega; mainitakse ka mootorratta kasutamist saare liiklusvahendina. Samal ajal rõhutavad taotluse koostajad 1970.–1990. aastate sotsiaalmajanduslike ja poliitiliste muutuste „hävitavat mõju“ kihnlaste traditsioonilise eluviisi säilimisele, mis vajab „tõsist abi kogukondliku identiteedi tugevdamisel“. Eraldi tuuakse esile (massi)turismi negatiivne mõju Kihnu pärimuslikule elulaadile, mis selle tulemusena võib kommertsialiseeruda ehk kaubastuda ja „esineb oht muuta Kihnu kultuur eksotiseeritud väljanäituse kultuuriks“. Eesti Vabariigi kultuuriministeeriumist UNESCO-le esitatud taotluse tegevuskavas oli tähtis koht kultuuriturismi arendamisel, mis aitaks säilitada tööhõive kaudu püsielanikkonda. (Eesti riiklik kandidatuur 2002) Turismi arendamisel on eeliseks kultuuripärand kui oluline ressurss ja selle kasutamine on nii võimalus kui ka eelis.

Nüüd, 2024. aastal võib öelda, et UNESCO tunnustus tõi kaasa rahvusvahelise tuntuse ja välise huvi kasvu, saart hakkasid külastama välisajakirjanikud. Kihnust on saanud üleilmselt tuntud turismisihtkoht. Viimase 20 aasta jooksul on välisajakirjanduses esile kerkinud kaks atraktiivset ja eksotiseerivat kuvandit: Kihnu kui matriarhaat ehk naiste saare kuvand (Jørgensen, 2021) ja Kihnu kui mootorrataste saar (Richard, 2019). Minu magistriprojekt – raamat “Kihnu mootorratta lugu” – seostub viimasena mainituga. Ehkki mootorrataste lugu on paljuski seotud naiste tegemistega, avan oma raamatus ajaloolist tausta kuni tänapäevani ja sellest ilmneb selgesti meeste suur osa mootorrattakultuuri elushoidmisel, mis seostub kas või masinate parandamise oskustega. Soovin raamatus „Kihnu mootorratta lugu“ kirjeldada

eksotiseeriva kuvandini jõudmise ehk mootorrataste saareks kujunemise lugu. Samal ajal möönan, et selle kuvandi loomes on minulgi olnud oluline roll, mida järgnevalt selgitan.

Olen mootorratastega tuttav lapsepõlvest ja ise külgkorviga mootorrattaga saarel ringi sõitnud alates 21 eluaastast. Minu tüdrukueas 1980. aastatel oli mootorratas peamine sõiduvahend. Suur osa teadmistest ja kogemustest on minul seotud sõitudega merejääl eesmärgiga liigelda mandri ja saare vahel, kuid teine osa on seotud kalapüügiga. Kasutasin oma esimest külgkorviga punast mootorratast Dnepr MT 10 samal eesmärgil nagu minu eelkäijad: kui tööriista, transpordivahendit ja jalavaeva vähendajat. Kuna mootorrattad olid peamised sõiduvahendid minu lapsepõlves ja noorusajal, oman üpriski häid teadmisi ja kogemusi nendega ringisõitmise kohta, samuti elementaarseid rattaparandamise oskusi. Käisin mootorrattaga aasta läbi tööl alates 1997. aastast Kihnu vallavalitsuses. Sajandivahetus toob murrangu ja isikliku sõiduauto, mis tänu mugavusele jätab mootorratta tagaplaanile ning talveks seisma. Ta hakkab mu elus üha enam täitma lõbusõidufunktsiooni suvise ilusa ilmaga. Minu abikaasa kasutab siiski veel mõnda aega külgkorviga mootorratast, mille korvi alla on keevitatud suusk, talvisel kalapüügil. Sealt edasi tulevad juba mootorsaanid, mida iseloomustab parem töökindlus, suurem liikumiskiirus ja praktilisus. Olen sõitnud eri tüüpi ratastega ja kujundanud välja oma arusaama nende plusside ja miinuste kohta. Noorusaegsed mootorrattad olid sageli sooloratttad, mida ma küll ise pole juhtinud, vaid olen sõitnud üksnes külgkorviga rattaga. Sooloratttaga ma sõita ei julge ega oma mootorrattajuhi luba. Seega on minu ettevõtmise eesmärk tuua see niivõrd atraktiivne teema Kihnu kultuuriloos laiema auditooriumi ette ja kirjeldada mootorratta kultuuripärandiks kujunemise protsessi. Minu uurimust võib käsitleda kui ühe kultuurilise praktika pärandistamise protsessi, milles suurt osa on etendanud meediagi.

Kihnu kui mootorrataste saare kuvandi loomisel on mul olnud märkimisväärne roll koostöö kaudu välisajakirjanike, dokumentalistide ja kultuuriuurijatega. Igal aastal teen välisajakirjanikega mitu reportaaži ning filmi naiste ja mootorrataste saare teemadel. Sellest koostööst on aastakümnete jooksul sündinud kümned Kihnu kultuuripärandit tutvustavad dokumentaalfilmid ja muud kajastused maailma meedias (Kihnumare koduleht, pressipublikatsioonid). Ainuüksi 2023. aastal on minuga koostöös valminud 14 Kihnu kultuuri tutvustavat filmi, millest enamik pöörab tähelepanu ka mootorratastele. See omakorda

tõmbab ligi uusi uurijaid ja protsess jätkub pärand- ja kultuuriturismi toetamise eesmärgil. 2014. aastal asutasin ettevõtte OÜ Kihnumare, mille ühe teenusekategooria alla kuulub mootorrataste kultuuri tutvustamine, mis pakub saare külastajatele huvi, seda ma siis jutuvestjana edastan oma mootorrattakogu demonstreerides.

Minu rolli Kihnus saab vaadelda ka kui kultuuri mõjutajat ja muutuste elluviijat senises arengus. Nende mõjutuste hulka kuulub enamjaolt minu väga aktiivne tegutsemise periood SA Kihnu Kultuuriruumi juhatajana (2003–2019), samuti praegused ettevõtmised MTÜ Kihnu Elava Pärimuse nime all. Kihnu Kultuuriruumi juhatajana viisin ellu väga eriilmelisi projekte Kihnu kultuuri toetuseks alates maastikuhooldusest kuni festivalide ja pulmapidude initsieerimise, rahvamuusikatraditsiooni hoidmise, publikatsioonide ning kinnisvaraarendusteni (Metsamaa pärimustalu, Kihnu tuletorn). 2019. aastal asutasin uue organisatsiooni – MTÜ Kihnu Elav Pärimus, seades eesmärgiks kultuuripärandi uurimise, kirjeldamise ja tutvustamise nii kirjasõnas kui ka muul moel: filmid, fotonäitused, reportaažid jne. Kihnu kultuuri uurimine ja sellega kaasnev kogemuste vahetus toimub nii lokaalsel, riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil ning käesolev magistriprojekt – etnograafilisel uurimusel põhinev trükis „Kihnu mootorratta lugu“ – on selle üks tulemusi.

Raamatu „Kihnu mootorratta lugu” eesmärk on tutvustada mootorrataste kasutamise põhjusi ja praktikat kihnlaste argielus, vaba aja veetmisel ja tähtpäevade tähistamisel 1940. aastate lõpust tänapäevani, samuti muutusi, mis neis põhjustes ja praktikas on aset leidnud. Kihnlased kohandasid mootorratta oma argieluga kolhoosiajal ennekõike selle praktilisuse pärast tööriista ja transpordivahendina. Õige pea muutus mootorratas ka rituaalseks sõidukiks. Tänapäeval on mootorratta ülesanne turismimajanduse survel teisenenud, kuid sellest hoolimata on säilinud rituaalne funktsioon. Kihnlased peavad mootorratast osaks oma kultuuripärandist, sest see on kaua täitnud tähtsat osa argielus ja seda nüüdseks juba põlvest põlve. Kasutasin „Kihnu mootorratta loo” jutustamiseks nii fotomaterjali (erakogud, muuseumide kogud, Birgit Püve fotonäitus „Nii et tiivad tapvad”) kui ka tekstilisi allikaid (intervjuud kihnlastega, ajakirjandus, trükised).

Olles ise kihnlane ja mootorratta kasutaja, olen raamatu koostajana ühtlasi pärandistamise protsessi osaline. Kohalikku päritolu uurijana, tundes kohalikke inimesi ja konteksti, saan

käesoleva uurimistööga jäädvustada Kihnu ajalugu, kodulugu, jutuvestmise oskust ja usundilist tausta ning murdekeele omapära. Raamatu tarvis tehtud uurimistöö lähtub ennekõike etnoloogia perspektiividest nagu vanade fotode kogumine ja eluloolised intervjuud, kuid on samuti seotud folkloristika ja murdekeele uuringutega küllalt täpsete litereeringute kaudu.

Raamatus otsin vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- Kuidas on mootorratta kasutamisest kujunenud osa Kihnu kultuuripärandist?
- Kuidas kihnlased on kohandanud mootorratta kui tööstuslikult toodetud eseme endale sobivaks transpordivahendiks, mis vastab väikesaare elaniku vajadustele? Milliseid kasutusviise on mootorrattale veel leitud?
- Milline on olnud mootorrataste osa kihnlaste elulugudes ja mälestustes?
- Mil moel paneb mootorratas kasutaja proovile tänapäeva kontekstis?

Magistriprojekti „Kihnu mootorratta lugu" katusteksti esimeses osas kirjeldan Kihnu kultuuri pärandistamise lugu ja sellega seotud ülesandeid ja võimalusi UNESCO vaimse kultuuripärandi terminoloogiast lähtudes. Teine peatükk annab ülevaate raamatu „Kihnu mootorratta lugu" koostamise tööprotsessi ja selleks kasutatud meetodite kohta. Kolmandas osas annan ülevaate raamatu esitlusest ja tagasisidest ning esitan aruteluks tekkinud järelmõtted ja ettepanekud.

1. Kihnu kultuuri pärandistamise protsess: väljakutsed ja võimalused

Regina Bendix on kirjutanud, et pärandistamine on protsess, milles tehakse teadlik (enamasti poliitiline) valik minevikust. Kultuuripärandit ei eksisteeri, ta on tehtud. (Bendix, 2008: 255).

Kihnu kultuuri pärandistamine sai alguse 1920. aastatest seoses etnoloogide, folkloristide ja ajakirjanike külaskäikudega. Viimasena mainitud lisasid oma kirjutises Kihnule eksotiseeriva kuvandi. Kihnlaste enesehinnangut tõstsid ja identiteeti tugevdasid arvukad folkloristide välitööd, jäädvustamaks regilaulu (Kõiva & Rüütel, 1997), väline tähelepanu tekitas tunde argikultuuri erilisusest. Kihnu kultuuri erilisuse kuvandit võimendasid filmid (Mark Soosaar „Kihnu naine“ jt) ja ajakirjanduses ilmunud artiklid, folkloori esitamine kontsertidel, festivalidel ja muudel üritustel. Läbiv on olnud mure kultuuripärandi kadumise pärast, nii uurijate seas kui ka kogukonnas, kulmineerudes sajandivahetusel võimalusega kanda Kihnu kultuuriruum UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja.

Osa tänapäeva kuvandiloomest ehk representatsioon on raamat „Kihnu mootorratta lugu”, samuti Birgit Püve samateemaline näitus. Peale selle ilmus ajakirjas Imeline Ajalugu juunis 2023 samateemaline artikkel (Mätas, 2023b), mis aitab mõista traditsiooni kujunemise tausta ja põhjusi väikesaarel.

1.1. Kihnu kultuuriruum kui UNESCO vaimne kultuuripärand

Kihnu kultuuriruumi 2002. aastal UNESCO-le esitatud taotluses oli esil “paikkondlik identiteet, mis väljendub elatusviisides ja igapäevaselt kantavas traditsioonilises rõivastuses, saarele iseloomulikud kalendritähtpäevad ja Kihnu pulmad on kas sesoonsed või mingi muu tsükliga aset leidvad kultuuriväljendused”. (Eesti riiklik kandidatuur, 2002)

Eesti riigi ratifitseeritud UNESCO vaimse kultuuripärandi konventsiooni kohaselt on vaimne kultuuripärand:

(...) tavad, esitus- ja väljendusvormid, teadmised, oskused ja nendega seotud tööriistad, esemed, artefaktid ja kultuuriruumid, mida kogukonnad, rühmad ja mõnel juhul üksikisikud tunnustavad oma kultuuripärandi osana. Vaimset kultuuripärandit, mida antakse edasi

põlvkonnalt põlvkonnale, loovad kogukonnad ja rühmad pidevalt uuesti, mõjutatuna oma keskkonnast, loodusest ja ajaloost, vaimne kultuuripärand annab neile identiteedi ja järjepidevuse tunde ning edendab seeläbi ka kultuurilist mitmekesisust ja inimeste loometegevust. Konventsiooni kohaldamisel arvestatakse ainult sellise vaimse kultuuripärandiga, mis on kooskõlas inimõigusi käsitlevate rahvusvaheliste dokumentidega, kogukondade, rühmade ja üksikisikute vastastikuse austuse nõuetega ja säästva arengu nõuetega. (Riigi Teataja 2003)

Kultuuripärandiks kuulutamine suunab teadlikult tegutsema millegi kogukonnale omase ja väärtusliku hoidmise nimel ning jälgima või esile tooma kaduvat teravdatud pilgul, muretsema selle hääbuva maailma ehk mineviku väärtuse pärast. Kultuuripärandiks kuulutamisel eneseteadvuse tõusu kaudu on muidugi hulk varjundeid, näiteks kirjutab Kristin Kuutma: „Kultuuripärandi määratlus on alati teatavast ideoloogiast laetud, siin kannab tähendust eelkõige viide kuuluvusele. Sellesse on põimitud nii jätkuvus kui ka kaduvus, nii kaasamine kui ka välistamine." (Kuutma, 2019: 221) Pärandiks nimetamine annab kultuurinähtusele lisaväärtuse, mis täidab nii identiteeti kujundavaid kui ka majanduslikke huve, pärandistamise mitmetasandilist sotsiaalkultuurilist mõju lokaalsel tasandil on hoolimata rahvusvahelisest regulatsioonist (näiteks UNESCO) võimatu prognoosida (Bendix, 2009: 253–269). Pärandipoliitiline otsus UNESCO nimekirja kandmise kohta oli uus impulss, mis suunas Kihnu kultuuripärandi kandjaid muu hulgas teadlikult esivanemate pärandile tähelepanu pöörama.

Antropoloogiline tähelepanu pärandile eeldab kultuuri käsitlemist mitte ainult ideoloogilise, vaid ka majandusliku ressursina. Kultuuri rolli identiteedi tugevdamisel, mida temaatiliselt käsitleti 19. sajandi algusest, on kantud edasi – või ehk veel rohkem traditsiooniliseks muudetud – kuni UNESCO aruteludeni, mis tõid esile maailmapärandi programmid. Teadvustatud pärandi korral võib muutuda oluliseks majanduslik sfäär ja see võib hakata teenima konkreetses protsessis osalenud tegelaste huve (Bendix, 2009: 258–260). Ent kuigi identiteedifaktor on tähtis, eriti rõhutatud pärandidiskursuste moraalsetes mõõtmetes, on pärandi majanduslik potentsiaal juba ammu kasvanud, et saada esmaseks õhutajaks. (Bendix, *samas*). Kultuuripärandi hoidmisel muutub üha tähtsamaks turismimajanduse roll, märksõnadeks saavad kultuuriturism ja maa-elu üldine areng. Panus, mida vaimne kultuuripärand võib anda kohalikku majandusse, eriti käsitöö, toidupärandi ja turismi kaudu,

on paljudes riikides poliitika kujundamise aluseks ehk 2003. aasta UNESCO konventsiooni rakendamine toob kaasa uusi teadmisi sotsiaalses ja majanduslikus aspektis (Blake, 2017). Turismitööstus reageerib autentsuse nõudele ja see on miski, mida turistil on raske leida, või kas see ülepea võimalik on (Bendix, 1989: 133). UNESCO annab tunnustuse kaudu vaimse kultuuripärandi nimekirjas ühele kultuurile või kultuurinähtusele tuntuse ja lisab kvaliteedimärgi ehk võimaluse edasi kesta ennekõike turismimajanduse toel. See toob omakorda kaasa tarviduse kohanduda ka turistide vajadustega (Ndoro, 2016).

Kihnu kultuuri ängistab eeskätt kaduvuse paine, mida ennekõike soosib üleilmastumine, teisest küljest ka läbi aasta rakendust pakkuvate töökohtade nappus saarel, traditsiooniliste elatusalade taandumine. Seetõttu areneb hoogsalt kitsalt hooajaline turismimajandus, mis ühelt poolt annab nõudluse kaudu võimaluse edasi kesta. Mootorratta kasutamine kui Kihnu argielu osa aastakümneid (seeläbi ehe praktika), on praeguseks taandunud üksikpraktikaks, mida kohalikud oma vajadustest lähtudes teevad (poisid putitavad, pulmasõidud), lisandunud on mootorrattasõidu teenuse pakkumine turistidele.

Kihnu Kultuuriruumi UNESCO-le esitatud taotlus oli kihnlastes justkui kinnistanud teadmise, mis on Kihnu kultuur, millistele tunnustele vastab kihnlase identiteet, mis ühel pikal perioodil on tõepoolest olnud üheselt määratletav isolatsiooni, kollektivistliku olemuse ja elatusalade valiku mitmekesisuse puudumise pärast. 21. sajandil lõid eelnimetatud alustalad kõikuma: eraldatuse vähenemine tänu heale ühendusele saare ja mandri vahel avab tee individualismile ja lubab kogu vaba maailma võimaluste paljususes omandada eriilmelise hariduse või hoopis pääseda sundseisust olla pärimuskultuuri kandja. Vaimse kultuuripärandi kandmisest või hoidmisest saab vaba ja teadlik valik ning eneseteostuse viis. Täna võime kihnlaste seas rääkida kultuuripärandi valikulisest väärtustamisest: teatud traditsioone ja kombeid väärtustatakse ja seda tehakse mingitel kindlatel perioodidel (näiteks jõulude ajal või suveperioodil), aga mitte aasta ringi argielus. Suurim muutus on see, et kõik saarele sündinud küll väärtustavad ja armastavad oma kultuuri ja kombeid, kuid tänapäeva ühiskonnas on vabadus, mis annab võimaluse neid ise mitte kanda: sa ei pea enam korraldama traditsioonilisi kosja- ega pulmapidusid, tegema käsitööd ega elama kindlas nädalarütmis. Pärimuskultuuri režiim ja senine sotsiaalne surve hoida kultuuri nõrgeneb, kasvab mandrilt

saarele elama asuvate inimeste osa, mida põliskogukonna[1] esindajad näevad sageli omakorda ohutegurina kultuurile.

UNESCO-le esitatud taotlus võttis kokku 20. sajandi lõpuks välja kujunenud kultuurisituatsiooni, kuid 21. sajandi tormilise arengu taustal on kihnlastel vaja oma enesekuvandit täiendada, sest muutustel on ka ühiskondlik raamistus: Euroopa Liiduga liitumine, tööjõuränne, traditsiooniliste elatusalade hääbumine, demograafiline situatsioon ja uued mastaapsed suundumused senise looduskeskkonna drastiliste muutustega seonduvalt, olgu selleks kas või Saare-Liivi meretuulepargi rajamise plaan. (Utilitas 2024) Nendes muutunud, kogukonnale pingelistes oludes näib olevat üks lahendusi luua Kihnu kultuuri lisarepresentatsioon, mis süvendaks ühtlasi kihnlaste usku oma kultuuri väärtustesse ja tõstaks enesehinnangut. Kui seda ei lisandu, on kultuuri hääbumise väljavaated tõenäoliselt suuremad. 2023. aastal täitus 20 aastat UNESCO tunnustusest ja tollane UNESCO taotluses kirjeldatud Kihnu kultuuri kuvand vajab ülevaatamist ja kohandamist. Oma projektis soovisin uurida, kas mootorratta kasutamine Kihnu traditsioonilise transpordivahendina võiks olla üks saare kultuuripärandi representatsiooni mooduseid. Ühtlasi tekitab see küsimuse: millises kontekstis ja mis tingimustel on selle pärimusliku praktika jätkumine võimalik?

Mootorrattakultuuri püsimine toetub tänapäeval suures osas turismimajandusele ja lähtub selle nõudlusest. Kuid mitte ainult: ta on ka lõbusõiduk ja vaba aja veetmise viis koolipoistele, illegaalne lõbusõiduk. Kui Kihnu kultuuriruum kanti tervikuna UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja, oli kandidaatfaili keskmes pulmakombestiku kirjeldus: saare pulmatavad on vanim ja seetõttu erakordne suulise pärandi nähtus. Selle kõrval on taotluses esil siiski looduskeskkondki, mis on tähtis tegur saarekultuuri kujunemisel. Olulised kultuuriväljendused on sealjuures veel keel, rahvakalendri tähtpäevad, kirikukombestik, toit, käsitöö, kunst, rahvariiete kandmine ja traditsioonilised elatusalad. Mootorrattaga sõitvad naised on ühel illustratiivsel fotol ehk võib väita, et taotluses on teadlikult esile tõstetud üht 20. sajandi lõpul kujunenud Kihnu kuvandit: külgkorviga mootorrattad ja naised, kes eiravad

[1] Mida tähendab põliselanik või -kogukond? Põliselaniku mõiste on läbivalt UNESCO taotluses sees. Olen näinud ka sõna „põliskihnlane“. Põliskogukond on ÜRO terminoloogias seotud teiste rahvaste invasiooni või kolonialismiga. Kihnlane tajub selle sõna tähenduses ennekõike vereliini, sugulussuhteid, teatavat paiksust, käitumisreegleid ja keelt.

liiklusseadusest tulenevat kiivrikandmise kohustust. Vaadeldava pärandidiskursuse raames võib aga väita, et mõni praktika sobib rohkem UNESCO Kihnu kultuuriruumi kuvandiga kui teised.

Pärandistamise protsess ehk pärandiloome on selektiivne: midagi kultuuritraditsioonides valitakse välja ja väärtustatakse, miski tuuakse esile ja miski vaikitakse maha. Mootorrataste pärandirepresentatsioonis on samuti tehtud subjektiivseid valikuid minevikunähtustest ja eri praktikast, millel on omakorda hulk põhjusi, mootorratta kultuuripärandiks kuulutamine on ohtlik, sest senine suures osas illegaalne argipraktika on toonud kaasa palju liiklusõnnetusi ning neist liialt paljud on lõppenud surmaga. Asja teine pool, mida minu kultuurikirjeldus esile toob, on meeste aktiivne roll kõnealuse praktikaga seonduvalt: mootorrataste parandamine ja aktiivne kasutamine aasta ringi kalapüügil. Minu sisetunne nõuab soorollide tasakaalustamist Kihnu kultuuris.

Tänapäeval on UNESCO aruteludes seatud eesmärgiks lähtuda säästva arengu printsiipidest, mis omakorda peaks olema meie kõigi tähtsaim eesmärk kultuuripärandi kaitsmise poliitika kujundamisel, poliitika tööriist. (Blake 2017: 18) Mootorrattale vajaliku kütuse hankimine pole kindlasti kooskõlas UNESCO säästva arengu eesmärkidega (UNESCO 2024) ehk kas meil pole siis õigust mõelda sellest kultuuripärandi võtmes?

1.2. Mootorratta kasutamine Kihnus: argipraktika ja saare kuvand

Mootorrataste kui kalapüügiks sobiva tööriista lai levik nõukogude ajal on jätnud oma jälje Kihnu saare kultuurilukku. Mootorrattad olid laialt kasutuses mõlema soo esindajate seas ennekõike tööriista ja transpordivahendina, kuid ka jalavaeva vähendajana. Ajapikku muutusid nad kohustuslikuks elemendiks pulmapidustustel, neist said rituaalsed sõidukid peiupoisile ja peigmehele, ilma mootorrattata ei kujuta keegi ette õiget Kihnu pulma. Mootorrattad hakkasid igapäevaelus üha enam asenduma autodega 2000. aastate vahetusel, ka talvisel kalapüügil tulevad abiks Buranid ja mootorsaanid ning mootorratas hakkab muutuma turismisatraktsiooniks, mida iga saare külastaja peaks nägema või kogema. Seoses kolhoosikorra kadumisega toimuvad elatusalades kiired muutused 1990ndatel, säilib meeste

kalapüük, ka talvine, kuid suletakse meierei ehk kaob vajadus kasutada mootorratast piima veoks ja seda ennekõike naistel. Väiketalupidamine hakkab hääbuma ja samm-sammult tuleb uue elatusalana asemele turism. Sõidukite senine funktsioon hakkab muutuma, turismisatraktsiooniks saab nii veoautokastis sõitmine kui ka mootorratturitega kohtumine ja sõiduelamuse kogemine. Selle välise tähelepanu tõttu, mis toob kaasa senise funktsiooni muutumise, püsib mootorrataste kultuur mõningal määral tänini. Igapäevaste sõitjate hulk või argielus traditsioonilisel moel kasutajate hulk on küll vähenenud, kuid sõiduki atraktiivsus on tänu välisele tähelepanule säilinud.

Vaimset kultuuripärandit eristab materiaalsest see, et ta on justkui protsess. (Romagnoli 2019: 4). Seega, mootorratas kui materiaalne ese, mis pole kohapeal käsitööonduslikult valmistatud, ei saa olla mingil juhul kultuuripärand, kuid kultuuripärandina võib vaadelda selle adopteerimise protsessi kultuuriruumis koos käsitööonduslike lisanduste ja parandamisalaste teadmistega, mis on nüüdseks põlvest põlve edasi antud oskused ja Kihnu kuvand. Mootorratas on traditsioonilise[2] Kihnu pulma sümbol ja kohustuslik element.

Mootorratas väljendub kihnlaste kollektiivsus: ehk küll igal indiviidil võib olla oma ja teistest erinevat marki või lisandustega mootorratas, tuleb selle põhjalt esile kollektivism. Raamatus „Kihnu mootorratta lugu", leheküljel 118 esitlen fotot „Kihnu noored Noodi pulmas", mis on üks selliseid näiteid. Mootorratta IŽ-Planeta summuti on ümber ehitatud Lääne masinate eeskujul. Kihnu mootorratas kui algselt masstoodetud ese on kasutajate poolt isikupärastatud ja kohandatud (*appropriated*) vastavalt kasutajate vajadustele ja kohalike meistrimeeste oskustele ning saadaval olnud materjalidele (vrdl Miller 1995 - viidatud Bardone jt 2019: 20). Tuues taas paralleeli rahvarõivastega, sarnanevad indiviidid või rühm väliselt, kuid neid iseloomustavad individuaalsed erinevused: iga kört on ainulaadne käsitööese, mille aksessuaarid üksikisikuti erinevad, sisse on kodeeritud püüd erineda ehk isikupära. Väga suuri erinevusi või individuaalset esilekerkimist pole, sest seda kollektiiv ei talu. Kihnu kollektivism, mis on teatavast isolatsioonist tingitud, sarnaneb kõige rohkem sõjaväega (Realo jt; 1997: 112). Kõigil on sarnased rattad ja eesmärgid, kõik osalevad, mootorratas oli teatud perioodil

[2] Mis tingimustele vastab „traditsiooniline Kihnu pulm" on eraldi teema ja käsolevas tekstis ma seda pikemalt ei analüüsi.

eelistatum liikumisvahend kui mis tahes alternatiivid. Kogu rattaga seotud atribuutika selle kalapüügiks kohandamisel oli üldine argipraktika. Ratastele on sageli lisandusena paigaldatud veokonksud, talvises varustuses on rataste ümber vedamiseks raudketid ja korviratta tarvis meisterdatud suusk ning puukorvi külge ehitatud püstlaud, et paadimootorit vedada.

Mootorratast kui liikumis- ja transpordivahendit igapäevaelus võib vabalt võrrelda muude väljastpoolt tulnud ja varem kultuuris adopteeritud nähtustega, olgu nad siis materiaalsed või vaimsed. Materiaalsetest on parim näide 20. sajandi alguses laialt levima hakanud sitsiriide ja -rätikute armastus, sitsikangas muutis rahvariided niivõrd värvikirevaks, nagu nad tänapäevani on (Mätas, 2006). See värvierksus eristas Kihnu kollektiivset kehandit ülejäänutest, edastades omi sõnumeid ja tuues kahtlemata muutuste perioodil kaasa pingeid, mille kohta küll tõendusmaterjali napib, kuid osale arhiiviallikatele tuginedes võib seda eeldada.

Inimesed on argipraktikas alati adopteerinud väljaspoolt tulnud vajaliku või kasuliku oskuse, tööriista, abivahendi ning iga suurem muutus on tekitanud pingeid. Häid paralleele saab tuua rahvarõiva kandmisel tekkivate probleemidega: kuidas esitleda meie kollektiivset kehandit ehk millise täiuslikkuseni peaks olema sel juhul lihvitud indiviid? Mis on *õigõ* ja mis *valõ*? Kõrtide kodeerimis- ja kasutusreeglid eksisteerivad igapäevaste käitumisharjumustena, olles kohaldatavad mingis parasjagu kehtivas olukorras värvisümboolika või moereeglte abil. Sellest annab hea ülevaate Kristi Jõeste semiootiline esemeuurimus (Jõeste, 2012).

Representatsioon suunab inimese käitumist ja võib saada kultuuriturismi atraktsiooniks, andes sügavama tähenduse rühmadele või kogukondadele, kellele teatud esemed on tähenduslikud (Watson & Waterton, 2010: 87). Kihnu kultuuripärandi representatsioon on kättesaadav interneti vahendusel, seda on kajastatud arvukates meediaväljaannetes ja seda tutvustab ka kohapeal Kihnu muuseumi ekspositsioon.
Mootorrattakultuuri väljapoole tutvustavad kajastused võivad seestpoolt vaadatuna tõsta esiplaanile eheduse teema, teiseks võib kogukonda häirida selge kallutatus naiste poole, sellises kuvandiloomes on justkui midagi puudu, taustal on tajutav rääkimata lugu. “Kihnu mootorratta lugu” on loodud, selgitamaks selle kuvandi kujunemise tagamaid. Minu raamat

püüdleb tõepärasema esitluse poole, selgitades põhjusi, miks see asi, nähtus sellisel kujul meie kultuuris eksisteerib.

Aastaid tagasi põhjustasin Eesti ajakirjanduses diskussiooni teemal, kas mootorrattad on Kihnu kultuuripärand ehk eripära või mitte, ajendiks sai minu kiivrita sõit teleekraanil ETV „Osooni“ saates 2014. aasta sügisel. (Mätas, 2024: 138) Minule lõppes lugu suulise hoiatusega, kuid sellest sündis suur turismiatraktsioon: mootorrataste paraad Kihnu Mere Peo raames. Sellest paraadist on nüüdseks saanud traditsioon, mida kõik ootavad ja milles osalejate arv aasta-aastalt kasvab. Arutelu mootorratta ja sellega seotud praktika kui Kihnu kultuuripärandi teemal viis meid omakorda mõttele disainida kihnlastele sobivad kiivrid. Sellega tegelesime ühe suvise kunstilaagri vältel ja tulemusi esitlesime Kihnu Mere Peol paraadil. Kogu eelnimetatud tegevus tõmbas meedia tähelepanu nii Eestis kui ka välismaal, iseäranis Saksamaal, kuna meie rattad on teise maailmasõja järel Nõukogude Liidus tootma hakatud varasemate BMW mudelite koopiad (Rennu, 2024: 154–156) ja nende tänapäevani aktiivses kasutuses olemine ning sagedane turundus ennekõike naisjuhtide kaudu on tähelepanu keskmesse tõusnud ja turismi atraktsiooniks kujunenud nähtus. Tähelepanu on tõmmanud ka riigipeade, diplomaatide või tuntud inimeste soov mootorratastel ringi sõita. Nii näiteks tegime 2018. aasta augustis kolme Balti peaministri Kihnu visiidi ajal ekskursiooni naismootorratturite juhtimisel. (Paluoja, 2017)

Mineviku vahendamine muudab konkreetsed esemed kultuuripärandiks, kusjuures selle protsessi käigus omandab pärandina märgistatu ideaalsema kuju võrreldes kunagise tegelikkusega (Krishenblatt-Gimblett, 1998: 7–8). „Kihnu mootoratta lugu” pole seega traagiline tagasivaade möödanikku, kus kõnealuse eseme kasutamisega kaasnes hulgaliselt kehavigastusi ja surmaga lõppenud õnnetusi, vaid idealiseerib minevikku.

2. Tööprotsess ja kasutatud meetodid

Raamatut „Kihnu mootorratta lugu“ koostades kasutasin meetoditest poolstruktureeritud intervjuud välitööde käigus, osalusvaatlust, arhiiviallikaid ja autoetnograafiat. Suur osa ajast kulus vanade fotode kogumisele ja digitaliseerimisele. Kogukonna liikmena omasin valdkonnas eelteadmisi mootorrataste tähtsuse kohta kultuuris ja allpool kirjeldan uurimismeetodeid täpsemalt. Oma raamatus olen püüdnud võimalikult palju avada sotsiaalset konteksti fotode, intervjuude, autoetnograafia ja ajaleheväljavõtete kaudu.

2.1. Minu positsioon autorina

Oma kaksikidentiteedi tõttu (ema mandrilt, isa kihnlane) on mul justkui tugevdatud taju, eristamaks elu mandril ja Kihnus, tajun eripärasid väga selgelt. Kihnu on omamoodi riik riigis, kus on välja kujunenud omad käitumismustrid ja -reeglid, mille on tinginud saareline eluviis, teatav isolatsioon, sotsiaalne kontroll, elatusalad ja sugulussuhted. Minu eluaja jooksul on olnud väga selgelt tajutav vahe transpordivahendite kasutamises: millega sõideti mandril või millega Kihnus. Mootorratas 1980. aastate argipraktikas Mandri-Eestis on minu silmis pigem nähtus, mida ma ei suuda mälupiltide abil meenutada, ja seondub eluoluga Pärnu linnas. Eesti oli 1980ndateks juba autostunud, teedel liikusid peamiselt Nõukogude Liidus laialt levinud margid nagu Žigulid, Moskvitšid, Zaporožetšid ja Volgad. Linnakeskkonnas kasutati ühistransporti, nii peeti sidet ka maapiirkondadega. Selle kohta, milliste sõidukite kasutamist argielus võimaldas tolleaegne külaelu või suurematest keskustest eemal viibimine, mul täpne ülevaade puudub. Kui tähtis oli mootorratas maapiirkondades transpordivahendi või lõbusõidukina tolleaegsete noorte hulgas, vajab alles uurimist.

Kihnus oli seevastu enamjaolt kõigis elujõulistes peredes kasutusel mootorratas ja auto pigem haruldane. Mootorrataste kõrval olid aktiivses kasutuses hobused, kolhoosi traktorid ja veoautod. Eraomanduses mootorrataste kasutamine oli laialt levinud mõlema soo esindajate seas. Transpordivahenditest omas tähtsust muidugi jalgrataski. See silmatorkav eripära on minu uurimishuvi aluseks, et selgitada selle väikesaarel välja kujunenud eripära tausta. Mootorratas on tõmmanud tähelepanu ja tänu oma atraktiivsusele muutunud üheks

kultuuripärandi tutvustamise magnetiks. Kõnealuse representatsiooni käigus tuleb väga selgelt esile selle sõiduki kasutamise arengulugu viimastel aastakümnetel: muutunud on tehnilised parameetrid, soolorattast on saanud külgkorviga sõiduk. Algul sõitsid vaid mehed ja mootorsõiduki juhtimise luba oli vaid meestel, kuid see muutus 1970ndatel. Mootorratastega juhtunud sagedased õnnetused viisid vajaduseni kontrolli tõhustada, saarel oli miilits ja kehtis kohustus kanda kiivrit, mis kihnlaste puhul näeb fotodel välja koomiline, sest enamasti pole vajalikku peakaitset kaassõitjatel. Kaasreisijate arv ületab sagedasti lubatud normi, külgkorvis võivad istuda nii vanurid kui ka lapsed, kes parajasti küüti vajavad.

Minu asend Kihnu kogukonnas on mitmesugune: ühest küljest olen kogukonna liige ja kultuuripärandi kandja, teisest küljest positsioneerin end aeg-ajalt uurijana, mis viib mõttele, et ma ei tegele enam osalusvaatluse, vaid ka osalemise vaatlusega (Tedlock, 1991). Oma etnograafilist pastoraali tekstualiseerides pole uurija vaba mitmedimensioonilistest mõjutajatest, end ümbritsevast sotsiokultuurilisest maailmapildist (Kuutma, 2010: 694). Ma olen oma olemuselt justkui traditsioonilise, kaduva maailma päästja, möödanikku libisenud väärtuste ja hääbuva kogukonna tekstuaalne jäädvustaja. Etnograafiline kirjeldus on samal ajal minu kujutelm, seadsin jutustuse tervikuks, lõin ajaraami ja tegin valiku, millest kirjutada. Milline on minu roll esindusvaliku tegijana või kas mul on õigus teiste eest rääkida? Minu uurimisstrateegia on lähtunud tegijast ehk uuritavast, seega on tegu *emic*-meetodiga (emiline ehk eemne, sisemine). See tähendab, et minu lähenemise keskmes on see, kuidas mõtleb uuritav vaatlusalusest asjast, kuidas kategoriseerib maailma, millised on käitumise ja mõtlemise jagatud reeglid, mis on uuritavale tähenduslik, milliseid mõisteid kasutatakse, kuidas kujutletakse ja selgitatakse toimunut (Annist & Kaaristo, 2023: 77).

Uurija eetika või üldse laiemalt kultuuri kirjeldamise eelduseks või õnnestumise aluseks on usalduslik suhe uuritavaga. Et informandi saladused või üldiselt levinud käitumismustrid, argipraktika ei satuks laiema auditooriumi ette, kes ei pruugi kõike lõpuni mõista. Kui minu ambitsioon on Kihnu kultuuri kirjeldamise abil aidata kaasa selle kestlikkusele, võib üks saatuslik viga selles protsessis võtta tulevikuväljavaated. Kogukonnast pärit kultuuriuurijana pole mul vaja oma informantidele kellenagi näida, vaid nad teavad, kes ma tegelikult olen. Mul puudub anonüümsus, minu vead või ka ambitsioonid on üldteada: nad teavad, kust ma pärit olen ning millised olid minu esivanemad. See loob usaldusliku suhte intervjueeritavaga.

Loeb ka see, et ma ei kasuta luba küsimata saadud informatsiooni või vestluspartneritest tehtud fotosid ühismeedias või oma esitlustes. Muidugi võib vaadata asja teisestki perspektiivist: ka mina tean, kes on minu intervjueeritavad tegelikult.

Üks eetiline dilemma on mul välitööprotsessis alati: oma informantidelt kogutud teave ja representatsioon aitavad minul rambivalgusesse tõusta, nad justkui aitavad „meie" ehk kihnlaste esindamisele kaasa. *Ta tahab kuulsust*, *mia ei taha*, on olnud üks järeldusi. *Kuulsus* või *kuulsaks suamine* on Kihnu kontekstis negatiivse alatooniga, kuigi mitte alati. Kui kollektiivne „meie" saab väärikalt esindatud, on esindamine igati soositud. Protsessi käigus on tulemus ju pikalt ettearvamatu, pole mingit tõestust, et sellest midagi käega katsutavat või Kihnu kultuurile kasulikku sünnib. Tunnetan protsessis, et kasutan inimesi ja nende aega ära, enda huvides, enese ambitsioonide tarvis, olgu kas või Kihnu kultuuripärandi jäädvustamine.

Uurimistöö tegemisel tekib hulk eetilisi probleeme, eriti raamatu autoetnograafilist kogemust käsitlevas peatükis, sest kirjeldustes on paratamatult kogukonna liikmed oma nimega, ilma et ma nendelt selleks nõusoleku saanud oleks. Isikliku kogemuse meetodid nagu autoetnograafia õigustavad end sellega, et indiviidid ei eksisteeri eraldi oma sotsiaalsest kontekstist, ja sel põhjusel võib isiklik kogemus olla laiema ühiskondliku mõistmise aluseks (Wall, 2008: 49). Irooniline on see, et isikliku ja sotsiaalse vaheline keerukas seos muutis mul võimatuks rääkida endast, rääkimata teistest, tekitades sellega oma eetilise mõistatuse (samas).

Seespool olijal võib oma kultuuri kirjeldamisel esineda subjektiivseid takistusi, sest mul pruugib olla subjektiivseid alateadlikke eelistusi. Ma tean, kes on head jutuvestjad ehk võtmeinformandid ja kellele on lihtne ligi pääseda, mistõttu võin kellegi mälestused välistada või jääb mul märkamata keegi, kes samamoodi omi mälestusi jagaks. Valin informandid, kes on vitaalsete suguvõsade esindajad ja jagavad omi mälestusi, ning jätan tähelepanuta eraklikud või ehk mitte niivõrd sotsiaalsed isikud.

Raamatus käsitletud ajaperioodist ülevaate loomine oli võimalik vaid kombineeritud meetodeid kasutades: eeskätt intervjuud võtmeinformantidega ja Kihnu perede fotomaterjal, samuti muud allikad (ajakirjandus, muuseumide fotoarhiivid, artiklid). Üks peatükk on

kirjutatud autoetnograafilisel meetodil, mille lähtepunktiks on uurija enda kogemused (Metsvahi jt 2017: 184).

Kokkuvõttes oli raamatu valmimine töömahukas protsess, mis andis hulga uusi teadmisi ja kogemusi. Kogutud materjali on hea kasutada edasiste kultuurikirjelduste loomise tarvis.

2.2. Raamatu idee kujunemine ja teostamine. Koostööpartnerid

Idee kirjutada raamat kujunes protsessi käigus. Esialgne plaan on koostada Kyne ERI sarjas[3] brošüür, mis tutvustaks mootorratta niivõrd populaarseks sõiduriistaks kujunemise lugu, kuid mida rohkem materjali kogunes, seda suuremaks läks ambitsioon. Tõuke minu uurimishuvile on andnud kindlasti ka väline surve: selle sõiduriista vastu tunneb igal aastal huvi hulk dokumentaliste ja ajakirjanikke ning turiste. See lugu vajas selgitamist nii endale, kogukonnale kui ka väljastpoolt tulijatele.

Nagu öeldud, minu uurimistöö eesmärk oli algul kokku panna brošüür Kihnu kui mootorrataste saare kuvandi tekke kohta, milleks mõtlesin koguda fotosid ja lisada lühidalt selgitavad tekstid. Uurimistöö käigus, mis konkreetsemalt hakkas pihta sügisel 2021, kasvas nii minu huvi kui ka kogutud materjali hulk. Algselt litereeritud intervjuud ja kogemus oli inspireeriv ning innustas jätkama. Jutud hakkasid kohati korduma, pilt selginema ja asjas aimu saamiseks tundus olevat parim lahendus fotode kogumine. Ambitsioon kasvas lausa sedavõrd, et oli tahe kõiki Kihnu tuumikperekondi oma uurimuses puudutada, kas siis foto või teksti kaudu. Kui fotosid oli juba kogutud ja skannitud märkimisväärsel hulgal, ei olnud ikkagi selge, kuidas kogutut esitleda. Algne mõte oli teha seda visuaali toel: fotod jutustavad ise mootorratta lugu ja avavad konteksti. Kuid mida aeg edasi, seda enam tundus sedagi vähe olevat. Ikkagi näis tekstil kandev osa olevat. Pidasin oluliseks täiendada oma teksti tolleaegsete ajalehe väljavõtete ning informantide intervjuudest pärit murdekeelsete tsitaatidega. Tuli soov avada tolleaegset konteksti ajaleheartiklite abiga, lisades sinna kõrvale

[3] Kyne on Kihnu kultuurileht ja selle lisadena on ilmunud ülevaated hülgepüügi teemal, Kihnu tuletorni lugu ja Kihnu kiriku lugu.

eluloolised mälestused, et võimalikult palju kogutud materjalist saaks kasutatud ning avaldamisel inspireeriks edasi tegutsema, tuues esile lisainfot ja ka võimalikke puudusi.

Käesolev uurimus pole üksnes lähiajaloo käsitlus mootorratta kui argielu eseme kaudu, vaid jõuab välja tänapäeva ning ma ei teinud seda üksi. Minu ülesandeks jäid etnograafilised välitööd klassikalises mõttes, kuid minu projektipartner oli fotograaf Birgit Püve, kes jäädvustas tänapäeva Kihnu mootorattakultuuri. Meie koostööprojekti sisuks on minult Kihnu mootorattakultuuri ajalugu käsitlev uurimus ehk trükis „Kihnu mootorratta lugu“, mida täiendab Birgiti fotonäitus (Paluoja, 2023) „Nii et tiivad tapvad...”. Tahtsime need kaks asja korraga teoks teha ning oleme üksteist sel teel kõigiti aidanud: kui üks meist inimestega kohtudes midagi huvitavat leidis, jagas ta seda teisega, nagu kas või vanu fotosid või muud asjasse puutuvat relevantset informatsiooni. Koostöös avasime Kihnu muuseumis 20.05.2023 Birgit Püve samateemalise fotonäituse.

Raamatul on kaasautorgi – etnoloog Madis Rennu, kes kirjutas peatüki Kihnus enam levinud mootorrataste tehnilistest parameetritest, nende tootjatest ja rataste endi iseärasustest.

Jaanuaris 2023 hakkasin kogutud materjali põhjalt raamatut kokku panema ja sellest teekonnast annab hea ülevaate muu hulgas minu välitööpäevik, ajaarvestuse tabel, mis on käesoleva projekti lisa. Selle tabeli põhjal selgub, et kogu protsess on võtnud aega 430 tundi. Eesmärgi saavutamise nimel kulunud aja arvutamisel tekivad raskused: kuidas arvutada näiteks praami- ja autosõidule läinud aega teel kujundaja juurde või jalutuskäiku mere äärde, et asjad läbi mõelda? Keeruline on fikseerida telefonivestluste aega, enamjaolt on tabelis arvestatud arvutiekraani taga istumisele kulunud tunde. Osa fotode kogumisi ja tagastamisi olid samuti ajamahukad, sest hõlmasid ka vestlusi foto annetajaga, needki on tabelis märgitud. Ajaarvestuse tabeli ja märkmete tegemise lõpetasin pärast tagasilööke, kui selgus, et väljaanne ei ilmu plaanitud ajal. Otsustasin selle raevu üleskirjutamise ära jätta.

Raamatu esitlus ja näituse avamine oli algul plaanitud 2023. aasta maikuusse muuseumiöö raamesse, kuid see ei õnnestunud. Suurem osa materjalist sai kokku jaanuariks 2023, kui alustasin trükise koostamist. Üllitise ettevalmistamine osutus arvatust töömahukamaks ning lükkus edasi sügisperioodi 2023. Siiski kogunes üht-teist veel oktoobrini, seegi materjal sai

enne trükkiminekut lisatud. Kusagilt tekkis piiritlemise ja valikutegemise kriitiline vajadus, et mahtuda etteantud aegruumi. Raamat läks trükki jaanuaris 2024 ja esitlus toimus 2. veebruaril 2024 Kihnu muuseumis. Seega võttis raamatu valmimine kokku kolm aastat. Kogumistöö kestis vahelduva eduga kaks aastat ja koostamine kaheksa kuud. Kogumistöö käigus saadud materjali annan üle Kihnu muuseumile ja uute asjaolude ilmsikstulekul pole välistatud kogumistöö jätkumine ning täiendatud trüki väljaandmine.

2.3. Intervjuumaterjali kogumine

Uurimistööd alustasin sügisel 2021 õppeaine „Etnograafilised välitööd“ käigus, mille raames tegin esimesed poolstruktueeritud intervjuud (vt Lisa 1). Omandasin esimesed kogemused sellest, kui informant keeldub infot jagamast juhul, kui palun luba lindistada, kuid on nõus minuga vaba vestluse vormis soovitud teemadel rääkima. Üks parimatest intervjuudest toimus sel kombel varahommikuni, mida püüdsin siiski märkmeid tehes võimalikult täpselt jäädvustada.

Intervjueerisin 2021. aasta detsembrist 2023. aasta septembrini kokku 15 inimest, kellest viit külastasin korduvalt. Minu uurimuses osalenud olid kõik kihnlastest informandid või kaastöölised, nagu sooviksin neid nimetada. Kõik kodud, mida külastasin ja kust fotod kogusin, ehk koostöö tegijad olid põliskogukonna esindajad. Välistasin väljastpoolt saarele elama tulnute kogemuse, mida edaspidi tuleks kindlasti vaadelda. Valikutegemise põhjus oli ka selles, et soovisin intervjueerida ennekõike vanemat generatsiooni, keskendusin nende lapsepõlve- ja noorusmälestustele, et kirjeldada kolhoosiaegset eluolu Kihnus. Subjektiivne oli informantide valikki: minu koostatud informantide algses nimekirjas olid vaid vanemad mehed, keda pidasin masinatega seonduvalt asjatundjateks. Teiseks kaasnes mu tööga justkui alateadlik soov tasakaalustada soorolle Kihnus. Siiski, peredes, intervjuusituatsioonis haarasid dominantse rolli endale sageli naised. Üks kavandatud intervjuu jäi seetõttu isegi tegemata, sest naine ei andnud mehele võimalust omi mälestusi jagada, mispeale see suundus teise tuppa.

Ühest intervjuust sai protsessi käigus vabas vormis vestlus, sest informant nõudis mingil hetkel, et ma diktofoni kinni paneksin. Ta oli kogu intervjueerimise vältel ilmselgelt pinges ja kui lindistamise lõpetasin, järgnes vestlus pingevabalt mitu tundi. Intervjueerimine läks seega sujuvalt üle vestluseks, mida ma eetilistel kaalutlustel salaja ei salvestanud, vaid mille vältel tegin pidevalt märkmeid ehk dokumenteerisin räägitu välitööpäevikus. „Tähelepanekutest saavad uurimistööks sobilikud andmed alles siis, kui need on mingil moel salvestatud. Rangelt öeldes võib öelda, et mida pole dokumenteeritud, seda pole juhtunud ega olnud.“ (Metsvahi jt 2017: 110) Antropoloogid peavad välitööpäevikut, kirjutades vaadeldud nähtuse kohta detailseid ja reflekteerivaid märkmeid (Annist & Kaaristo, 2023: 78). Seda tegin selles olukorras minagi.

Tööprotsessi käigus sain teada, kuivõrd aeganõudev töö on litereerimine. Minu informandid räägivad murdekeelt, mistõttu pole võimalik kasutada transkriptsiooniks mõeldud kõnetuvastusprogramme. Intervjuudel sain teada enesele uudset ja joonistusid välja esimesed sarnasused eri inimeste mälestustes ehk kirkamad seigad Kihnu kultuuriloost.

Välitöö teostamist algse plaani järgi takistasid omakorda terviseprobleemid, mis tõid kaasa pea pooleaastase katkestuse. 4. jaanuaril 2022 murdsin hüppeliigese ja sellega omakorda kaasnenud sääreluu hulgimurdude tõttu oli mul talvel ja kevadel 2022 liikumisprobleemi tõttu võimatu välitööd teha, sain oma tööd jätkata alles sügisel 2022, kokku tegin siis intervjuu 12 inimesega.

Intervjueerimisega omandatud kogemus oli, et ära kunagi alahinda hetkel mõttetuna tunduvat infot, vastupidi: see võib hiljem osutuda väga väärtuslikuks konteksti avamisel. Intervjuude käigus ilmnesid probleemid, kus informant justkui süsteemselt kaldus teemast kõrvale või ei mäletanud detaile, täpset ajastut või oli mul see tunne intervjueerimise situatsioonis, et ta annab edasi ebatäpset või mulle kasutut infot, ent litereerimine tõestas vastupidist. See, mida pidasin intervjuu ajal ebaoluliseks, omandas litereerimisel tähenduse.

Litereerisin kõik 15 intervjuud, et teksti ilmestamiseks lisada kihnukeelseid mälestusi, andes raamatule seeläbi teise dimensiooni ehk võimaluse kasutada seda muu hulgas koolis murdekeele- või kodulooõpikuna ja tõmmata tähelepanu folkloristikast tuntud jutuvestmise

teemadele. Minu lemmikintervjuu kirjeldab näiteks lapseootel naise kogemust, kui mootorratta vänt andis sellise tagasilöögi, et jalale jäi arm. Sündinud lapsel oli hiljem samas kohas märk. (Mätas, 2024: 65)

Raamatu ilmumise ajal on käimas UNESCO põliskeelte kümnend ehk senisest suurem mure on Eesti põliskeelte kadumise pärast ning üks võimalusi keelt elus hoida on kõneldav keel üles kirjutada ja nähtavaks teha[4]. Litereeritud murdekeelsed tekstid võivad jääda välisele lugejale arusaamatuks konteksti mittemõistmise tõttu, millest üks näiteid on kas või Kihnus üksteise talude nime järgi kutsumine, kuid mis kannab sellisel kujul murdekeele hoidmise eesmärki. Kindlasti on see inspireeriv materjal sama tegevusega jätkamiseks, sest pole midagi väärtuslikumat või kaunimat võimalikult täpsest murdekeele litereeringust, mis sisaldab kõneleja keelekasutuse eripärasid. Lindistuste litereeringud on suurepärane viis anda edasi inimese kõnemaneeri ning väljendusoskust tänu tänapäevastele töövahenditele. Tutvudes varasemate etnoloogide välitööpäevikutega, torkavad silma katsed kogu informandi tekst kiiresti üles kirjutada, kuid selline meetod jätab jutuvestja eripära ja kõne mahlasuse välja. Olen ka ise püüdnud asja olemust üldistavalt edasi anda vaid enda märkmete põhjal, kuid informandi teksti täpne edastamine koos mõttepauside või keeleliste eripäradega on tohutu lisandväärtus ja sellest võimalusest ei suutnud ma oma uurimuse esitlemisel loobuda. Intervjuutsitaatides on kuulda informantide häält ehk need, kes jutuvestjaid tunnevad, kuulevad neid rääkimas. Clifford Geertzi nn tihedas kirjelduseski on soovitus, et kirjelduses peab olema “kuulda” informante, kes muul viisil jääksid tähelepanuta (Geertz, 2007).

Kõiki 15 raamatu tarvis intervjueeritud inimest tänasin kui suurimaid panustajaid hiljem kingitusega, milleks oli ajakiri Imeline Ajalugu, kus juunis 2023 ilmus minu mootorrattateemaline artikkel (Mätas, 2023b).

[4] Kirjutasin kokkuvõte põliskeelte kogu tegemisest Kihnu Lehele oktoobris 2023. https://kihnu.ee/documents/5492060/36739599/kihnuleht_okt_2023-net.pdf/88f5faac-01e1-4102-802f-f22177ad5ab6

2.4. Fotomaterjali kogumine

Raamatu tarbeks fotomaterjali otsides oli minu soov esitleda 20. sajandi teise poole ajalugu ennekõike ühe sõiduki kaudu, proovides seda teha Kihnu kultuuri laiemat konteksti avades. Raamatus kasutatud fotomaterjal pärineb suures osas erakogudest, selle seadsin uurimistöö tegemisel prioriteediks. Proovisin kätte saada ka Kihnust välja rännanud materjali ehk fotosid, mille mandrile kolinud järeltulijad võisid saarelt välja viia. Fotode otsimise teises etapis vaatasin läbi kogu MUIS-süsteemi pildikogu ja tegin esmase valiku. Nagu oma välitööpäevikus ka märkisin, ei saa MUISi kuidagi uurijasõbralikuks pidada: seal on lihtne varem leitud fotot kaotada. Seda juhtus minugagi, tuli ette vajadust kogu süsteem algusest lõpuni uuesti läbi vaadata, et mälusoppi jäänud foto taas üles leida. Minu ebaprofessionaalsus aeglustas omakorda protsessi ja tekitas meelehärmi, sest ka viitenumbri olemasolu ei lihtsustanud otsinguid, kuna pead süsteemi eripära põhjalikult tundma. Teisest küljest leidsin teisel ja kolmandal läbivaatamisel uusi fotosid, mida varem polnud kas märganud või seal enne digiteeritult ei olnud. Sobiva foto leidnud, tegin kuvatõmmise ja pöördusin vastavat fotokogu haldava muuseumi poole, saamaks kujunduseks sobiva suurusega fail. See oli kokkuvõttes taas küllaltki aeganõudev, sest paljud otsused fotode kasutamise suhtes tulid kujunduse lõppfaasis ja siis, kui minu peas oli valminud raamatu lõppkujunduse idee, siis pidasin ka muuseumidega kõige intsensiivsemat kirjavahetust. Positiivse poole pealt saan esile tuua muuseumide vastutulelikkust ja abivalmidust, kui ka korduvalt kirjutasin ühe või teise foto asjus. Eriti kiired abistajad olid meremuuseum ja Pärnu muuseum. Ühe foto sain kirjandusmuuseumi Eesti rahvaluule arhiivist, sest see oli mulle seal arhiivitöö praktika tegemise käigus meelde jäänud.

Fotode kogumise viimane faas oli tutvumine Kihnu muuseumi koguga, kust sain mitu tähendusrikast fotot. Osa fotode puhul olin hiljem viitamisega kimbatuses, et kas viidata erakogule või Kihnu muuseumi kogule, sest need esinesid mõlemas. Sel juhul valisin viiteks erakogu. Rõõmustav oli, et minu kogumistöö tõi Kihnu muuseumi kogule märkimisväärset täiendust, sest jagasin oma kogutud fotosid ehk nende digikoopiaid Kihnu muuseumiga. Kogusin kodustest fotokogudest üle 300 foto, mille digikoopiad annetan Kihnu muuseumile.

Boonusena sain Pulli talust vanad laulikud[5], mille koopiad on Kihnu muuseumi kogus. Kokku olen saanud fotod 38st Kihnu talust, mis ka raamatu lõpuosas ära märgitud.

Nagu eelpool mainitud, oli minu põhieesmärk vaadata üle Kihnu erakogudes leiduv, mistõttu külastasin üle 30 kodu vanade fotode kogumise eesmärgil, osa peresid korduvalt, et tuvastada fotodel olevad isikud. Samuti tegid koostööd paljud kihnlased, kui Kihnu Lehe vahendusel (vt Lisa 2) andsin teada oma kavatsustest ja avaldasin soovi koguda vanu fotosid ning neid ümber pildistada. Nad tõid pildid minu kätte koju või jätsid kokkulepitud kohta koolimajas ning muuseumis. Kogusin üle 300 foto, millest osa polnud seotud mootorratastega, kuid omasid muud etnograafiliselt olulist informatsiooni või tundusid olevat ajaloo seisukohast väärtuslikud.

Esimesed kogutud fotod skannis arvutisse minu prantsuse päritolu sõber Arnaud Lafeuillade, hiljem fotograaf Birgit Püve ja raamatu kujundaja Pille Paalam. Loomulikult toimusid kogumise käigus vestlused, millest enamik pole lindistatud, kuid kasutasin saadud infot ennekõike fotodel olevate isikute või sündmuste tuvastamiseks ehk tegin märkmeid.

Raamatusse valitud fotod on dokumentaalsed allikad, mis annavad edasi mineviku reaalsust. Fotode kogumine eraisikutelt algas mootorrataste otsinguga ja see oli esmane valikukriteerium: foto konventsionaalne sisu ja tähendus. Siiski, selle töö käigus tuli ette palju tähendusrikkaid fotosid, mis muul moel kirjeldasid Kihnu ajalugu. Oli väga vanu perekonnafotosid, matusepilte või muud ajaloolist-etnograafilist informatsiooni sisaldavat, mille märksõnadeks Kihnu kooli ajalugu, taluarhitektuur ja külamiljöö, riietus, liminaalsed olukorrad (inimese suremise protsess) jms. Digitaliseerisin kõik mulle huvi pakkuvad fotod, millest paljud jutustavad Kihnu kultuuriloo eri tahkudest.

[5] Kõige suurepärasem sündmus kogumistöö käigus oli erakordne leid ehk vanade laulikute avastamine fotoalbumite kogumise käigus. Laulikud leidsin Pulli talust ja arvestades nende erakordsust – vanim kirjutatud ja illustreeritud 1928. aastal merereisil, teised paarkümmend aastat hiljem –, andsin ma need pikemalt mõtlemata omaniku lahkel loal üle Eesti kirjandusmuuseumi rahvaluule arhiivile (ERA). Laulikud vajasid restaureerimist ja säilitamist, sest niiskuskahjustused olid märgatavad: tint laiali jooksnud, köide purunenud. ERAga seob mind pikaajaline sõprussuhe, mistõttu skannisid nad need laulikud kiiresti ära ja nüüdseks oleme saanud koopiad Kihnu muuseumile ning mina enesele kultuuripärandi tutvustamisel kasutada.

Osa raamatus kasutatud 1950. aastate fotode autorid on mulle teada ja sellest isikupärast joonistusid mulle välja karakterid: kes argikultuuri jäädvustasid ja mil moel, millele enam tähelepanu pöörasid või mis oli nende huvi keskmes. Nii võib leida 1950ndate Kihnu eluolu kohta ühe fotograafi mitu albumit, kus ainsaltki fotolt ei tuvasta mootorratast, teisel sama ajastu jäädvustajal on neid mitu. Siit järeldus, et nii nagu mitu etnoloogi võivad ühest ja samast kultuurinähtusest kirjutada täiesti erineva etnograafia, pruugib fotograaf ennast ümbritsevat tegelikkust või argikultuuri jäädvustada täiesti erinevalt oma kaasaegsest ja paarsada meetrit eemal elavast inimesest. Kui „Kihnu mootorratta loo" koostanuks keegi teine, oleks see hoopis teine lugu ning et jõuda tõele võimalikult lähedale, on hea suur kaastööliste (informantide) hulk. Sama on fotodega: neid tuleb koguda maksimaalselt palju, et esitleda märkide keeles tervikpilt vaatlejatele interpreteerida.

Raamatus on fotod esitletud koduloolist perspektiivi silmas pidades, mis tähendab, et pildiallkirjadeks on, niipalju kui võimalik, nendel tuvastatud isikud. Paljudel fotodel olijad on kas tuvastamata või on teave vastuoluline. Avaldasin raamatus fotode kohta vaid info, mida minu informandid olid kinnitanud. Peale selle pole ma foto tausta laiemale auditooriumile väljaspool Kihnut selgitama hakanud, selles osas on mõistmisel loodetavasti abi raamatu vahetekstidest, mis on nii kirjakeelsed ajastu kirjeldused, kihnukeelsed informantide mälestused kui ka tolleaegsete ajalehtede väljavõtted. Fotod raamatus on ennekõike illustratsioonid, mis loodetavasti annavad igale vaatajale võimaluse neid oma kogemuste, teadmiste või mälestuste alusel tõlgendada. Minu kogutud fotod on (ajaloo)dokumendid, mis kirjeldavad ajastu spetsiifilist eluolu. Lisasin konteksti avamise eesmärgil raamatusse ka fotod, millelt puudub mootorratas, kuid mis annavad edasi ajastu hõngu.

Lähtudes Penny Tinklerist, oli minu üks eesmärke peale eelloetletute innustuse otsimine fotodest. Alustasin oma loo kirjutamist intervjuudest saadud teabe põhjal ja see viis soovini leida inspireerivaid või illustreerivaid fotosid. Kogusin fotosid ja neil tekkis elulugu: võtsin foto informandi kodust, digitaliseerin, kasutasin hiljem oma väljaandes või esitluses, koopia rändas muuseumi arhiivi, originaalfoto erakogusse tagasi. Fotode algne kontekst muutus ja neist said väljaande illustratsioonid (Tinkler, 2013: 44). Ühtlasi on fotod mälupäästikud, mis on põhjus, miks teadlased kasutavad neid sageli uurimistöös, mineviku, muutuste, biograafia ja personaalse ning kollektiivse mälu uurimisel.

Fotode tõlgendamine sõltub paljuski tõlgendaja taustast, pakkudes rohkelt võimalusi, mida fotolt välja lugeda. Eri märkide lugemine sõltub subjektiivsusest: kas vaatleja on kogukonna liige või väljastpoolt. Nii võib ühe foto tõlgendamine võtta kardinaalselt erinevad mõõtmed, seestpoolt vaatleja näeb oma vanaema argikultuuri, samal ajal võib väline vaatleja lugeda mootorratturi emantsipeerunud feministiks. Selgust aitavad luua kombineeritud uurimismeetodid (Tinkler 2013: 52-54), „Kihnu mootorratta loos" on selleks selgitavad tekstid, mis pärinevad informantidelt ja temaatilisest kirjandusest.

Raamatu tarvis materjali kogudes kogesin ka keerulisi olukordi. Olnud aastaid ise informant, olen õppinud tajuma asju teisestki perspektiivist. Nüüd, uurija positsioonil proovid samu vigu vältida ja üritad võimalikult vähe tüli teha. Kuna tunnen hästi konteksti ja intervjueeritavaid, püüdsin samuti sellest lähtuda. Siiski, ühel juhul valisin välja fotod, et need ümber pildistada, kui skannija saarele saabub, kuid selleks ajaks oli informant ümber mõelnud ega soovinud enam oma erakogu fotosid ei minu ega kellegi teisega jagada.

Kogutud fotode hulgast tegin valiku, mida avaldada ja mis kõrvale jätta. Loobusin nendest, mille kvaliteet oli kas väga halb või resolutsioon väga väike ehk neid olnuks raamatus raske "lugeda". Kogusin ju ka fotosid, mis olid kahjustatud ja väga halva kvaliteediga. Digitaliseerimisel lõime perenimede järgi kaustad, mille alusel oli samuti lihtsam hiljem isikuid tuvastada. Osal fotodel olijaid ei suutnud ma siiski ka kõrvalabita tuvastada ja tuvastasin pildile jäänud muu hulgas oma vanemate pereliikmete abil. Mõnel juhul olid mäletajad juba lahkunud. Oli fotosid, kus isiku tuvastamine oli keeruline või minu informandid kahtlesid, siis ma seda fotoallkirjaks raamatusse ka ei kirjutanud. Pärast raamatu avaldamist õnnestus paar isikut tuvastada ja ühe puhul käib arutelu, et kas tema on ikka tema.

Vanade fotodega töötamisel tekkis päris kiiresti teatav professionaalsus ehk arusaam, mis foto mis ajastusse kuulub. Sellele aitasid kaasa foto materiaalsus ja ajastuomased tundemärgid nagu sakilised servad 1950ndatel või paberi kvaliteet, läige ja muud tunnused, mis ajas muutusid. Raamatu ülesehitus on kronoloogiline ehk siis fotod on paigutatud sobivasse kümnendisse, täpne dateering on üksikutel fotodel. Raamatu lõpuosa on

illustreeritud värvifotodega, mis enamjaolt on kodustest kogudest skannitud. Birgit Püve tänapäevased fotod on minu valduses digitaalselt.

Eraldi teema on raamatu kaane- ja tagakaane foto, mis on just selle trükise tarvis loodud lavastus. Pildi autor on Birgit Püve, kes pildistas muuseumiööl (20.05.2023) mind koos kaaskonnaga näituse avamise järel. Foto idee andis raamatu kujundaja Pille Paalam, kes algul mõtles esikaanele panna meid tagantvaates ja tagakaanele eestvaates. Kaanefoto pildistamiseks laenasin mootorratta sõber Ruudu Paalilt (Paal Põllustelt), sest minu oma ratas polnud parajasti töökorras. Rattasõidul istuvad minu selja taga tütar Uiõ-Matu Anni (Anni Mätas, sündinud 2006), tema selja taga Noodi Mirjam (Mirjam Aav, 2006), korviratta peal istub rahvamuusik Kuraga Mari (Maria Michelson, 1987), korvis tema poeg Kuraga Kusti (Kusti Siimson, 2015), tütar Kuraga Roosi (Roosi Siimson, 2018) ja kõige all Kihnu muuseumi juhataja Noodi Maie (Maie Aav, 1973). Sellele fotole valisin isikud, kes minu hinnangul sümboliseerivad Kihnu kultuuri jätkuvust või tulevikulootust ehk on tänapäeva Kihnu suurimad vaimse kultuuripärandi teadlikud hoidjad. Kuraga Mari sümboliseerib rahvamuusikat, Noodi Maie on Kihnu muuseumi juhataja, kes hoiab kogu meie vaimset ja materiaalset pärandit oma hoole all. Uiõ-Matu Anni ja Noodi Mirjam on silmapaistvad noored rahvamuusikud ja vaimse kultuuripärandi hoidjad. Meie näod on rõõmsad ja lootusrikkad, sest see on justkui Kihnu kultuuripärandi sõit tulevikku ja sõitjaid on palju. Me ei poseeri staatiliselt, vaid oleme liikumises, sest vaimne pärand on protsess, mis on kulgemises ja muutumises, ning kuhu tulevikus välja jõutakse, on veel teadmata. Tagakaanel on näha suitsupahvak, sümbolitest on esiplaanil veel akordion ja muidugi rahvarõivad oma mitmekesisuses.

2.5. Muu raamatus kasutatud materjal: arhiivid, muuseumid, erakogud, internetiallikad

Trükise tekstiosa koostasin varem kogutud või avaldatud materjali abil. Kolhoosiaega Kihnus oli seniajani käsitlenud etnoloog Vilve Kalits, kelle doktoritöö ilmus 2006. aastal SA Kihnu Kultuuriruumi väljaandena „Kihnlaste elatusalad“ (Kalits, 2006). Samuti on kirjutanud selleteemalisi artikleid Heiki Pärdi (Pärdi, 2021) ja Indrek Jääts (Jääts, 2004). Toetusin ka koguteosele „Eesti rahvakultuur“ (2008) ja kogumikule „Eesti ajalugu VI“ (2006).

Bakalaureusetöö „Naiste töö ja argielu praktikad Kihnu kolhoosis 1960.– 1980. aastatel“ on kirjutanud Kristin Saare (Saare, 2018).

Muuseumi kogudest on trükises kasutatud Kihnu muuseumi fotokogu. Peale selle esitlesin MUISis leiduvaid fotosid, mis olid pärit Eesti Rahva Muuseumi, Eesti meremuuseumi, Pärnu muuseumi ja Ruhnu muuseumi kogust.

Raamatu teksti ilmestavad väljavõtted tolleaegsetest ajalehtedest, mis on internetist kättesaadavad DIGARi andmebaasist. Otsisin artikleid, kus oleks juttu mootorratastest. See oli esmane valikukriteerium, kuid vajalik tundus olevat ka laiema konteksti avamine. 1950. aastate propagandistlikud kirjutised olid ühest küljest koomilised, teisalt inspireerivad, sest teema keskmes oli läbivalt sõna „miljon”, „miljonärkolhoos”, „miljon kilogrammi kala”, kihnlased on „miljonärid”. Informantide intervjuudest kerkis sama ajastu kirjelduses esile, et normipäeva eest saadav tasu mahtus kinda pöidla sisse või polnud võimalik omale riideidki selga saada (Mätas, 2024: 21). Ajakirjandus loob Kihnust eksotiseeriva kuvandi alates 1960. aastatest, kui ilmuvad kogemuslood kultuuripärandi kandjatega kohtumistest, reisikirjad või emotsioonid seoses eraüritustel nagu pulmades osalemisega.

Muutuv kontekst ilmneb 1980. aastatel, kui diskussioonidesse ilmub kultuuri säilitamiseks uus termin ekshibitsionism: „*Kihnust võiks ju teha ka reservaadi, mis end ekshibitsioneerimisega ära toidaks*”. (Sang, 1986) Vaadeldaval ajajärgul ilmub tänu teadlastele aruteludesse sõna „UNESCO“ ja algab teadlik keskustelu kultuuripärandi hoidmise vajalikkuse üle ennekõike demograafilise situatsiooni parandamise teel. Problemaatika pole viimase 40 aasta vältel märgatavalt muutunud, jätkuvalt on Kihnu kultuuri püsimise võti demograafias.

2.6. Raamatu kontseptsioon, kujundus, teksti ja pildi suhe raamatus

Raamat „Kihnu mootorratta lugu“ tutvustab Kihnu kultuuri seega mitmel moel ja sellel on mitu eesmärki. Ennekõike on tegu väljaandega, mis on mõeldud kihnlastele. Kõrvaleesmärgid on:

- anda ajalooline ülevaade: kolhoosiaegne eluolu väikesaarel. Ühe eseme funktsiooni muutused ajaloo jooksul: tööriist, hädavajalik tööriist, lõbusõiduk, rituaalne sõiduk, sümbol, kollektivistlik tunnus, kuvand, turismiobjekt, noorte vaba aja veetmise võimalus;
- esimene mootorrattauurimus Eestis, mistõttu loodetavasti puudutab küllalt suurt auditooriumi;
- kodulooline lisandväärtus – katse igaüht „puudutada“;
- murdekeele hoidmise soov, anda võimalus kasutada raamatut õppetöös, kihnu keele tundides. Kihnu murdetekstide kirjutamine ja väljendusoskuse jäädvustamine eesmärgiga seda hoida;
- kultuuri uurimine ja kirjutamine selle hoidmise eesmärgil;
- vanade fotode päästmine ja jäädvustamine ning esitlemine: representatsioon;
- kuvandiloome tagamaade selgitamine ja pärandistamise protsessi kirjeldus rohepöörde eelõhtul.

Materjali kogudes, eriti vanade fotodega tegeldes, läks tööprotsess iga päevaga keerulisemaks. Kuidas on kogutut kõige parem esitleda? Kuidas või kas panna fotod lugu jutustama ja konteksti avama, et igaüks saaks ise tähendusi luua? Või lisada selgitavaid tekste? Kuidas lisada? Kes on lugeja või kui teadlik on lugeja?

Tööprotsessis ilmnes uusi asjaolusid ja mulle uudset informatsiooni, tuli ette küllalt üllatusi ehk asju, mida ma Kihnu kultuuris ei teadnud. Nüüd tekkis küsimus, kas kasvatada nendest kirjeldustest välja monograafialaadne teos, tahtsin üha täpsemaks ja mahukamaks minna: lugeda läbi kõik arhiivides leiduv nõukogude aega puudutav materjal, teha veel ja veel täpsustavaid intervjuusid, saavutada veel suurem faktipõhisus ja täpsus. Siiski, kõnealuse projekti raames oli võimalik teha sissevaade ehk vaid sissejuhatus teemasse ja uurimistöö jätkamine oleks viinud ummikusse ehk muutunud võimatuks ettenähtud ajaraami mahtuda. Otsustasin anda Kihnu mootorratta loost ülevaate kronoloogilise printsiibi alusel, selgitades intervjuudele ja fotodele toetudes selle sõiduki funktsioone ja tähtsust saare kultuuriloos kuni tänapäevani välja.

Raamat algab esimeste kirjeldustega kihnlaste ja mootorrataste kohta sõjaeelse Eesti Vabariigi ajast. 1950. aastate peatükis on juttu nende sõidukite saarele jõudmisest inimeste

mälestustes. Illustratsioonideks ja konteksti avamiseks on tolleaegsed fotod. Kuna 1950ndad oli ajajärk, kui need rattad saarel üldiseks said, on sellele pühendatud võib-olla ebaproportsionaalselt suur osa raamatu kogumahust, kuid pidasin just selle perioodi puudutavate mälestuste talletamist oluliseks, kuna selle ajastu mäletajad hakkavad kaduma. Potentsiaalsete informantide hulk kahaneb ajas kiiresti ning seda omaeluloolist materjali tuleks kiiresti veel koguda. See oli minu üks järeldusi protsessis või kohati moraalne kohustus tulevikus jätkata.

Ajastu hõngu annavad fotode ja kohalike kirjelduste kõrval edasi tolleaegsed propagandistlikud ajalehed, mis räägivad miljonärkolhoosist. Samas on kõrval täiendusena intervjuu, et *ei suass püksä kua jalgamtõ*. Mulle on ikka ja jälle huvi pakkunud kihnlaste suur nn nõukanostalgia ja proovisin seda oma uurimistöö kaudu mõista ehk tunnetada. 1950ndate kontekstis kerkib selgesti esile kolhoosi algusaastate raskus ja sügav vaesus, vanadelt fotodelt vaatab vastu kõike muud kui rõõmus elu miljonärkolhoosis. Siiski, elu paraneb märgatavalt kümnendi lõpus, seda ennekõike kaluritel. Sellele viitab kas või see, et kõigil olid juba mootorrattad ja lastelegi hakati neid lõbusõidu eesmärgil ostma. Ühe kvartali palga eest võis altkäemaksu abil soetada mitu masinat.

1960. aastate eripära on külgkorvide üldiseks muutumine ja uued võimalused, saarele jõuavad *emmid*, mis on võimsad transpordivahendid, et asju või inimesi külgkorvis transportida, kuid ka rakmed taha panna ja kas või heinaveol kasutada. Kirjeldustes avan muudki etnograafilist tausta, nagu näiteks minikördimood, mis on kihnlastel jätkuvalt oluline aruteluteema.

1960ndatel toimub esimene surmaga lõppenud mootorrattaõnnetus ja järgneval kümnendil on need liig sagedased, mistõttu kaalusin alapeatüki pealkirjaks panna „70ndad ja mootorrattasurmade saar“ või „Mootorrattaõnnetuste saar“, mis oli sel ajal ka üldine väline kuvand, aga seda ei soovitanud keeletoimetaja. Tundus üldises kirjelduses ehk liig hirmutav või negatiivne ning seepärast võtsin emotsiooni kokku ühe oma informandi järeldusega: „Masinad läksid võimsamaks, teed paremaks“.

Sellise kirjatöö puhul kerkivad paratamatult pidevalt esile eetilised küsimused, milliseid tekste esitleda laiemale auditooriumile, milliseid mitte. Sama küsimus võib tekkida fotodega. Tasakaalu leidmine tõepärase kirjelduse nimel seab selles protsessis sageli eetilise dilemma ette, teatavad kokkuleppelised saladused jäävad siiski vaid kogukonnale. Kogu loo alateadlik kokkuvõte võib veel olla tõdemus, et mis on lubatud Jupiterile (põliselanikud), pole lubatud härjale (võõrale). Toon siinkohal ühe korduva näite intervjuudest: "*Ühteotsapidi sai lakkutäüs piägä ülepiä muas olla."* Purjus peaga sõitmist kui tavalist argipraktikat ei toodud üldjuhul intervjuudesse sisse, sest seda ei arvatud oluliseks rõhutada, ei peetud ebatavaliseks ega ka õnnetuste põhjuseks. Reflektiivsuse seisukohast on tegu sellise argipraktikaga, mida minule kui kogukonna liikmele pole informandil mõtet selgitada, ka mitte varjata, ning selle legaalsete aspektide ja kausaalsete seoste üle pikemalt arutlemist ei pidanud minu informandid tähtsaks.

Raamatus „Kihnu mootorratta lugu" pole samuti mõtet kihnlaste sisemaailma laiemale auditooriumile esitleda, sest sellest ei pruugita üheselt aru saada. Käesolevas lõigus olev lühianalüüs juba kompab eetilisi piire. Kogu uurimistöö baseerub *emic*-lähenemisel eesmärgiga võimestada kogukonda ja tugevdada identiteeti, mistõttu lahendasin eetika küsimused, olles ise uuritava kogukonna liige, esitleva valiku puhul sisetunde pealt. *Emic*- ehk eemiline analüüs kirjeldab ühiskonna sisemisi väärtusi ja vaateid, on kogukonna liikme seletus oma kommete või uskumuste põhjuste, tähenduste kohta. Eemilsed teadmised on vajalikud kultuuri empaatiliseks ja intuitiivseks mõistmiseks. (Rüütel, 2013: 13)

Kõige ajamahukam ja keerulisem oli otsustada piltide paigutamise ja kasutamise üle, minu peas valitses meeletu segadus, sest visuaalset narratiivi ei tekkinud kuidagi silme ette. Loo jutustamise aluseks oli ikkagi ennekõike visuaaliloome, mis avas tekste. Ja see oli ajamahukas ja keeruline, lõime kujundajaga peatükkhaaval üha uusi kavandeid. Lõpuks sai trükipoognate arv ehk 176 lehekülge täis ja siis tuli otsus: enam tekste ega fotosid ei lisa.

Sellise fotoraamatu koostamine on väga tihe koostöö kujundajaga, sõitsin talle mitu korda Pärnusse külla, et koos pilte loogilises järjekorras paika panna, ja see oli kõige tõhusam aeg. Pärast koos istutud tunde edenes töö jõudsalt.

Eraldi teema oli Madis Rennu kirjutatud peatükk Kihnus levinud mootorrataste markidest ja mudelitest ja nende tootmisest Nõukogude Liidus. Selle sobitamine raamatusse ja osaliselt Kihnu fotodega illustreerimine oli suur töö, ümbertõstmisi kujundusfailis oli kümmekond, enne kui lõpptulemuseni jõudsime.

2.7. Raamatu sihtrühm

Raamatu sihtrühma kuuluvad ennekõike kihnased, sest raamat omab koduloolist väärtust ja esindab kõiki Kihnu tuumikperekondi. Kõigi elujõuliste või aktiivsete suguvõsade esindajad leiavad end või oma sugulased piltidelt või on nad mainitud intervjuudes. Raamatus tehtud valikud soodustavad raamatu nostalgilist vastuvõttu ja meenutamist. Siiski loodan, et see on huvitav lugemine ka mootorrattahuvilistele inimestele mujal Eestis, motoklubides tegutsejatele ja vanatehnika taastajatele ning selle valdkonna huvilistele. Potentsiaalne sihtrühm on ka motomatkajad ja teisedki, kes mootorratastel ringi liiguvad. Soovin, et raamat pakuks huvi ka kultuuripärandi huvilistele: mootorrattaga seotud praktika on osa kultuuripärandist ja ajendab küsima, et mis kõik veel saab olla kultuuripärand või selleks kuulutatud. Mis on kultuuripärand kogukonnale, ei pruugi olla kultuuripärand UNESCO mõistes.

Raamat annab ülevaate killukesest Eesti ajaloos ja ergutab meenutama nõukogudeaegset eluolu. Kihnu spetsiifika on muidugi murdekeelsed tekstid, mis annavad võimaluse aruteludeks. Kuna trükis „Kihnu mootorratta lugu" näeb suures osas välja kui fotoalbum, on selle hind sellevõrra kõrgem ehk võib saada takistuseks kodustesse raamatukogudesse soetamisel. Ometi arvan, et sellest saab emotsiooniost Kihnu kultuuri austajatele ja saare arvukatele külastajatele.

2.8. Eelarve ja rahastus

Raamatu koostamiseks võtsin hinnapakkumised oma ammustelt koostööpartneritelt OÜ Hansaprindilt ja FIE Pille Paalamilt. Trükkimise kulu oli esialgse hinnangu järgi 7452 eurot koos käibemaksuga ja kujundus-küljendus 1500 eurot, kokku 8952 eurot. 2022. aasta novembris koostasin välitööde tegemiseks projekti Eesti Kultuurkapitali (lühendina tabelis Kulka) rahvakultuuri sihtkapitalile ja Kihnu kultuuriprogrammi, samuti kujunduse ja trükikulude katteks. Välitöödeks taotlesin Kultuurkapitalilt 4000 eurot suurust stipendiumi ja 3000 eurot Kihnu programmist. Kujunduse ja trükkimise jaoks taotlesin 8952 eurot. Kultuurkapital eraldas mulle välitööde tegemise stipendiumi summas 3000 eurot ja Kihnu kultuuriprogramm andis välitööde tegemise töötasu 2700 eurot ning raamatu kujundusele, trükkimisele 1500

eurot. Netotasu välitööde tarvis oli seega 1556.23 eurot, millest maksud moodustasid 1143.77 eurot. Raamatu väljaandmist toetasid Kihnu kultuuriprogramm, Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapital ja eraettevõte OÜ Kihnumare.

Peale selle taotlesin toetust raamatu väljaandmiseks Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapitalist: 2023. aasta esimesest jaotusest vastavalt trükkimise hinnapakkumisele 7452 eurot. Kultuurkapital eraldas 1500 eurot. Tegin lisataotluse teise jaotusesse ja sain 2000 eurot. Kokku olin saanud trükkimise tarvis 5000 eurot. Soovisin puuduvat osa trükikulu katteks Kihnu vallavalitsusest ja esitasin vastava taotluse. Vastus oli eitav, „Kihnu vallaeelarves vastavad vahendid puuduvad“.

Tabel 1. Raamatu väljaandmiseks taotletud raha

Taotlemise aasta	Programm	Tegevus	Taotletud summa	Eraldatud summa	Sisu	Toetuse saaja
2022	Kulka 3. Jaotus	Välitööd	4000	3000	stipendium	eraisik
2022	Kihnu programm	Välitööd	3000	2700	töötasu	MTÜ
2022	Kihnu programm	kujundus, trükk	7452	1500		MTÜ
2023	Kulka 1. Jaotus	Trükk	7452	1500		MTÜ
2023	Kulka 2. Jaotus	Trükk	5000	2000		MTÜ
2023	Kihnu vallavalitsus	Trükk	2000	0		MTÜ
			28 904	10 700		
				5700	välitööd, tasu	
				5000	trükkimine	

Niisiis jäid kujundamine ja trükkimine miinusesse 3414.26 euroga, mida saab katta müügitulu arvelt. Samuti keeletoimetamisele kulunud summa 400 eurot, mille annetas OÜ Kihnumare. Raamatut müüb MTÜ Kihnu Elav Pärimus alghinnaga 25 eurot. Raamat on müügil Kihnu muuseumis, internetipoes Kihnu Kaubamaja, Pärnu uue kunsti muuseumis, ERMis ja Rahva Raamatus. Tiraaź on 500 eksemplari. Eelarve läheb tasakaalu, kui müüa 137 raamatut hinnaga 25 eurot või 114 raamatut hinnaga 30 eurot. Muidugi võib kaudselt tasakaalustajaks lugeda välitööde kompensatsiooni, mida ma ettenägelikult taotlesin, et korvata tõenäoline muu kulu. Peale selle toetas OÜ Kihnumare esitluste korraldamist 300 euroga.

3. Raamatu esitlemine ja tagasiside.

3.1. Tagasiside raamatule Kihnu kogukonnalt

Uuesti külastasin suuremaid kaastöölisi pärast raamatu ilmumist, tänades neid trükise ja pühendusega. Seniajani on vastuvõtt olnud kogukonnas väga positiivne või vähemasti on minuni jõudnud vaid positiivne tagasiside ja isegi tänutunne. Inimesed astuvad ligi ja kallistavad näiteks poes, et tänada. Tunnustusena võtan ka soovitusi uurimistööd jätkata ja kultuuri edasi kirjeldada. Tagasivaates arvan, et raamat õnnestus nii minu enda kui kogukonna jaoks või nagu üks Kihnu naine mulle ütles, et "*mütsü ei sua sio ies maha võtta, aga rätiku küll*". Oli tore metafoor.

2. veebruaril 2024 Kihnu muuseumis toimunud raamatu esitlus oli rahvarohke, mida meenutan väga soojade emotsioonidega, seda sündmust on keeruline kirjeldada selle rõõmu ja poolehoiu pärast, mida tundsin. Jälgisin inimeste käitumist pärast seda, kui nad olid raamatu enda kätte saanud: kohe alustasid nad oma pereliikmete ja lähedaste otsinguid, ennast või lähedast pildilt leida oli suur rõõm. Ka fotodele jäädvustatud sündmuste või ajajärgu meenutamine andis impulssi aruteludeks ja analüüsiks, olles mälupäästik. Muuseumis toimunud esitlust võib vaadelda ka kollektiivse meenutamise sündmusena, kui ühiselt tuletati meelde olnut ja tuvastati fotodelt isikuid. Esitluse ajastus oli tagantjärele vaadates väga hea, kuigi olin pikalt pettunud, et jõuludeks 2023 raamatut valmis ei jõudnud. Veebruari alguses andis see kogukonnale uue haarava vestlusteema ja hinguse, millest sündinud tähelepanu oli kaua tunda. Raamatust sai keskne teema kihnlaste kodudes köögilaua ääres või sünnipäevapidudel. Oli ka paar pettunut, kes end pildilt ei leidnud ja kellele esivanematest või sugulastest ei piisanud, seegi pakkus edaspidiseks mõtlemisainet. Inimesele on ikkagi sellises koduloolises jutustuses ülioluline pildil olla, ka kõige tagasihoidlikumale võib märkamine või pildile toomine teha palju rõõmu. Jätkuvalt on näiteks kogukonnas tähtis teada saada, kes on õige kihnlane. Järsku peaks nad kõik üles pildistama? Nendest uutest unistustest ja võimalikest realiseerumisest ka esitlustel rääkisin. Pärast raamatu ilmumist jagati minuga veel fotosid ja lugusid, mis oleks võinud raamatus olla, kuid need jäävad edaspidiseks. Üldine käitumismuster seoses mootorrataste kasutamisega on trükises esitletud.

Osa inimesi rõhutas võrdluses mu varem ilmunud “Minu Kihnu” raamatuga, et mootorratta lugu meeldis neile rohkem. See mind ei üllatanud. Põhjuseks on suurem kaasatus, mida “Minu Kihnu” formaat ei võimaldanud või mille puhul oli tegemist enesekeskse autoetnograafiaga, kust parema loetavuse eesmärgil toimetati välja hulk nimesid. „Kihnu mootorratta lugu” on tulvil kihnlaste nimesid ja pilte.

„Kihnu mootorratta loo“ koostamise teekond avas mulle uusi perspektiive ja huvitavaid uurimisküsimusi, mida etnoloogiateadmised võimaldavad ja mida peaksin kindlasti kasutama ka edaspidi. Mind köitvad teemad on seotud noorte käitumise muutustega kultuuris ja soorollidega, mida pisut mootorratta looski puudutasin, kuid mitte süvitsi. Leian, et uurimus „Kihnu mootorratta lugu“ aitab tasakaalustada soorolle Kihnus, ilmneb meeste positsioon kultuuripärandi hoidmisel, mis väljendub jätkuvalt tehnikahuvina või ka illegaalse huvitegevusena koolipoiste hulgas. Raamatule tuli just palju positiivset tagasisidet meestelt, see väljaanne on meeste positsiooni kultuuriloos esile tõstev ning uusi perspektiive avav.

3.2. Raamatu esitlus, vastuvõtt ja meediakajastused

Raamatu esitlus toimus esmalt 2. veebruaril 2024 Kihnu muuseumis (vt Lisa 3) ja seejärel 15. veebruaril Pärnu uue kunsti muuseumis. Pärnus olid esitlusele tulnud mandrikihnlased ja see oli samuti korraldajate hinnangul rahvarohke ja mulle südamlik sündmus, mille järel toimus ka arutelu. Rohkelt ajaloolisi fotosid sisaldav raamat meeldib kõigile, tekitab nostalgiat ja äratab mälestusi. Neid siis jagati pärast esitlust mandrikihnlaste ringis. Andsin seejärel ka Mark Soosaare toimetatud kihnukeelsete uudiste saatele intervjuu, kus rääkisin ühest raamatus ilmunud loost. (Soosaar, 2024)

Artiklid raamatust ja selle esitlustest ilmusid Kihnu Lehes (Saare, 2024) , Pärnu Postimehes (Paluoja, 2024) ja Maalehes (Jürgen, 2024). Madis Jürgeni kajastust ajalehes Maaleht pean heaks kokkuvõtteks, sest see avab tausta ja edastab emotsionaalselt tabavalt raamatu sõnumit. Autor teeb õnnestunud kokkuvõtte väljaande peamistest teemadest ja seda ilma

vigadeta, tuues esile põhisõnumi oma positiivsel ja võimestaval moel. Artikkel on illustreeritud Birgit Püve fotodega, mis on samuti läbimõeldult hea valik.

Suurima auditooriumiga raamatuesitlus toimus 6. märtsil ETV saates „Ringvaade“, kuhu viisin Kihnust järelkäru abil oma mootorratta ja mille stuudiosse saamiseks tuli korv kord küljest ära võtta ja taas tagasi panna. See oli meeleolukas kogemus, mis pälvis samuti suurt tähelepanu ja tagasisidet sõpradelt Eestist ning kihnlastelt, kes olid õnnetud lõigu lühiduse pärast (Ringvaade, 2024). Telesaate piiratud ajamaht ei andnud võimalust mootorratta loo tausta küllaldaselt avada ja esiplaanile jäi siiski mootorrataste ning naiste saare kuvand. Mina omakorda oleksin soovinud pikemalt selgitada kultuuripärandiks kujunemise tegelikke tagamaid. Lõppkokkuvõttes jäin siiski ettevõtmisega rahule ja võtsin seda kui Kihnu kultuuri tutvustamist turismimajanduse elavdamise eesmärgil, lahkudes stuudiost ülevas meeleolus ja lugedes tagasiteel laekunud arvukaid positiivseid sõnumeid.

4. Arutelu ja järelmõtted

Vaimse kultuuripärandi hoidmine vajab uut visiooni järgnevaks 20 aastaks, et mõelda läbi, kuidas hoida vaimset kultuuripärandit uuenenud oludes. Kas kultuuripärandit on vaja hoida vaid seepärast, et sel on majanduslik mõõde ja ta seeläbi kaubastub? (McIntosh, 2016)

Kas mootorratta kasutamine argielu sõiduvahendina oleks käsitletav vaimse kultuuripärandi praktikana Eesti vaimse kultuuripärandi nimistus? Seegi küsimus pakub mulle huvi. Minu Kihnu mootorrattakultuuri uurimus näitab, et selle praktika kultuuripärandi osaks saamine on võtnud aega üle kolme inimpõlve ehk sobib Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu põhimõtetega (Vaimse kultuuripärandi nimistu, 2024). Mootorrattad on omandanud Kihnu kultuuris sümbolväärtuse, esitades aga küsimusi ohutusest ja legaalsetest ning keskkonna säästlikest aspektidest. Kas viimati loetletu on ka takistus kultuuripärandiks kuulutamisel? Ühelt poolt on vastavalt definitsioonile tegu vaimse kultuuripärandiga, sest see on kogukonna otsus, mida ta tunnistab oma kultuuripärandina, teisest küljest võivad takistavaks teguriks osutuda säästva arengu nõuded. Mootorratas vajab fossiilseid kütuseid. Aga kui ehitada *emmi* raamile elektrimootor ja luubi abil tekitada mootori müra, kas sel juhul on tegu vaimse kultuuripärandiga? Juhul kui on tegu kogukonnale olulise, kuid illegaalse praktikaga, kas ta on siis väärt kandmist vaimse kultuuripärandi nimekirja? Kas merelindude munade korjamine ja toiduks tarvitamine, mille abil kihnlane oma identiteeti konstrueerib, on väärt vaimse kultuuripärandi nimistusse kandmist? Kas traditsiooniline hülge- või kalapüük on konventsiooni mõistes vaimne kultuuripärand ja pärimuskultuur või röövpüük, mis läheb vastuollu säästva arengu eesmärkidega? Kui suur on kihnlaste ebaseadusliku argipraktika jalajälg üleilmses mastaabis? Kas kõneks oleva argipraktika puhul on tegemist massi- või nišikultuuriga?

Või kas piirkondliku kultuuripärandi hoidmine ilma riikliku või rahvusvahelise majandusliku toetuseta on võimalik: milline on eri fondide efektiivsus ja kasutegur ning kas sellest piisab?[6] Kas Eesti regionaalpoliitika soosib kultuuripärandi püsimist? Kas fondid jõustavad

[6] Kihnu kultuuri toetuseks on loodud eraldi kultuuriprogramm. Siiski, Kihnu kultuuri hoidmiseks on toetusi jaganud veel Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapital, rahvuskultuuri fond jt fondid.

pärimuskultuuri hoidmist või on argikultuuris hoopis alles fondidest sõltumatu, veel kaubastamata ehedus, mis püsib sõltumata eelnimetatust?

Selline uurimistöö avab kultuuris palju uusi tahke ja toob esile üha uusi küsimusi ja ülesandeid:

- Mis on autentsus, kes ja kuidas seda tajub? Turisti autentsustaju võib olla täiesti erinev kohaliku elaniku arusaamast. Kes on ehe kultuuripärandi kandja ehk kes kasutab mootorratast oma vajadustest lähtudes, kes turismi nõudlusest tulenevalt? Kas viimasena mainitu pole ehe? Tekib kultuuri etlemise küsimus: kas mootorrattasõit on vaid turistidele mõeldud etendus või on meil endil neid rattaid vaja, kas või pulmasõidukina? Missugune peab mootorratas sel juhul olema, et oleks *õigõ* või traditsiooniline?
- Kui kavandan koostöös oma insenerist pojaga laborit, et ehitada elektrimootoril töötav *emm*, kas see on sel juhul osa kultuuripärandist? Kui me jätkame tulevikus saarel ringisõitmist elektri-*emmi'*dega, kas see on osa pärimuskultuurist vaimse kultuuripärandi definitsiooni tähenduses või hoopis midagi muud? Kui palju traditsioon võib muutuda, et me seda jätkuvalt traditsiooniks peaksime või nimetaksime?
- Kas riiklikud fondid või ettevõtluse ja innovatsiooni sihtasutus peaks kultuuripärandi elushoidmist toetama turismimajanduse arendamise eesmärgil? Kas sellised eluviisi toetused annaksid kultuuripärandile jõudu juurde või pigem mitte?
- Olen palju mänginud mõttega, et kui samateemalist etnograafiat kirjutaks keegi uurija väljastpoolt kogukonda, milline oleks siis kokkuvõte. Välise uurija edu ei saaks mingil juhul alahinnata, sest sel moel on avatud huvitavaid perspektiive, mida kohalik vaatleja ei pruugi märgata või mis tema eest varjul hoitakse. Tõenäoliselt valmiks uut teadmust loov uurimus, mis muidugi oleks samamoodi sõltuvuses uurija subjektiivsusest, mida reflekteerida.
- Kokkuvõtteks olen mõelnud ühest oma raamatust teha sellise eksemplari, kuhu lisan käsikirjaliselt kõik märkmed hiljem laekunud informatsiooniga, teabe fotodel olevate isikute kohta ja annan selle hiljem muuseumi kogusse. Selleks tuleks ilmselt ette võtta veel üks külaskäiguring olulisemate informantide juurde.

Peeter Torop on kirjutanud: “Kultuuride universaalsemaks tunnuseks on võime kirjeldada ennast nii iseendale kui teistele. Enesekirjelduse võimel põhineb võime pidada dialoogi teiste kultuuridega ja iseenda eri osadega” (Torop, 2015). Kihnu mootorratta lugu annab võimaluse dialoogiks iseenda ja teiste kultuuridega, annab võimaluse leida seoseid, sarnasusi ja erinevusi, on enesereflektsioon.

KOKKUVÕTE

Valisin oma magistriprojekti teemaks raamatu „Kihnu mootorratta lugu“ koostamise.
„Kihnu mootorratta lugu“ eesmärgiks on anda ülevaate 1950- ndatest aastatest alates saarel laialt levima hakanud mootorrataste kasutamise argipraktikatest jõudes välja tänapäeva, kirjeldades selle sõiduki atraktiivseks turismiatraktsiooniks kujunemist. Mootorrattast sai 1950. aastatel väikesaarele sobilik tööriist ja transpordivahend ennekõike kalurkonna hulgas, millele järgnevatel kümnenditel lisandus hulk täiendavaid funktsioone: rituaalne sõiduk pulmades, külgkorviga mootorratas kui vajalik transpordivahend mõlema soo esindajate töödes ja tegemistes ning ka lõbusõiduk nii täiskasvanutele kui lastele. „Kihnu mootorratta lugu“ vaatleb ühtlasi kuidas mootorrattaste kasutamisest on tänaseks saanud osa saare kultuuripärandist ja kuvandist, turismiatraktsioon mida laiemalt tutvustada.

Mulle, kui kihnlasele ja Kihnu kultuuripärandi hoidjale, oli vajalik selgitada Kihnu mootorrataste saareks kujunemise kuvandi ja sellega seotud pärandistamise protsessi tagamaid, seda nii kogukonnale endale kui väljaspoolt tulevatele huvilistele, kelleks on eeskätt ajakirjanikud ja filmitegijad ning turistid. Kihnu kultuuri tänaseks iseloomulikuks sümboliks turismimajanduse edendamisel on kujunenud mootorrattad ja nendega sõitvad naised. Ka selles turundustöös on olnud minul aktiivne roll.

Kihnu kultuuriruum kanti 2003. aastal UNESCO Inimkonna suulise ja vaimse kultuuripärandi meistriteoste nimekirja, mina soovisin valida ja esile tuua mootorratta kasutamise kui ühe kultuuripraktika, mille tähtsus ja tähendus on Kihnu kultuuriruumis aja jooksul muutunud, eriti viimase kahekümne aasta jooksul. Arutlesin oma projekti katustekstis selle üle, kuidas mootorratta kasutus Kihnus on kultuuripärandina mitmes mõttes ambivalentne.

„Kihnu mootorratta lugu“ on raamatus esitatud kronoloogilise põhimõtte alusel. Raamatu narratiiv tugineb fotomaterjalil, mis on kombineeritud mälestustega intervjuudest kihnlastega, lisatud on väljavõtted ajalehtedest ja üldisemat laadi kirjeldused, mis aitavad ajastule omast konteksti avada ja meenutada. Materjali kogumiseks viisin läbi välitööd, mille käigus külastasin kihnlaste kodusid intervjuude tegemise eesmärgil ja

pildimaterjali kogumiseks. Lisaks kodustele fotokogudele kasutasin raamatus ka fotosid muuseumide kogudest, millest suurem osa on pärit Kihnu muuseumist. Raamatu lõpuosa on autoetnograafiline, kirjeldan selles oma kultuurikogemust ja suhet mootorratta kasutamisega erinevates kontekstides. Raamat on koostööprojekt, sest selles esitletud tänapäeva kirjeldavad fotod on teinud Birgit Püve, kes esitles 20.05.2023 Kihnu muuseumis ka samateemalist näitust „Nii et tiivad tapvad...“. Näitus ja raamat moodustavad sel viisil ühtse terviku. Raamatus on ka peatükk Kihnus levinud mootorratastest ja tehastest kus neid toodeti, mille kirjutas etnoloog Madis Rennu. See loob selgust, kuidas miski „võõras“ on aja jooksul „omaks“ saanud. Masstoodetud sõiduk isikupärastati vastavalt kohalikele vajadustele, milleks oli ennekõike originaalkorvi asendamine mahukama puust kastiga kalakastide või piimanõude vedamiseks. Sellisel moel kasutati mootorrattaid mõlema soo esindajate poolt mitu inimpõlve.

„Kihnu mootorratta lugu“ on ühtlasi minu kui kihnlase omamoodi enesereflektsioon,
Raamatut koostades sain teada palju enesele uudset ehk asju, mida ma Kihnu kultuuri kohta varem ei teadnud. Suurim avastus oli see, et uurides enesele tuttavat kultuuri ja omaenese kultuuripärandit, tuleb tegelikkuses esile niivõrd palju sellist, millest varem polnud kuulnud. Ekslik on arvata, et oma elu- ja kultuurikeskkonnas toimuv on lõpuni selge või et kõik on juba teada. Minu uurimistöö tõestas vastupidist, niisamuti ka litereerimisest tulenev kogemus, et kogu minuga jagatutud informatsioon sh teemast kõrvalekalded on oluline. Pole väärtusetut infot, vaid iga vestlus on algusest lõpuni väärtuslik. Raamatu koostamise protsess oli oodatust ajamahukam, sest kogutud materjali hulk oli suur ning piltide järjestamine visuaalse narratiivi loomiseks oli minu jaoks keeruline ülesanne.

Eelpool öeldust tulenevalt võib kokkuvõtteks öelda, et antud uurimistöö avas vaid ukse või valas vundamendi võimalikule suuremale ettevõtmisele. „Kihnu mootorratta lugu“ toob esile ühe argipraktika kultuuripärandiks kujunemise loo, mille põhjalikum kirjeldus ei oleks mahtunud magistriprojekti teostamise ajaraami ja oleks võinud kasvada monograafia laadseks ettevõtmiseks. Seega saab öelda, et antud teema pole lõpetatud, vaid esitab uusi väljakutseid, olgu selleks elulugude uurimine, fotode kogumine või püstitab muid kultuuripärandi olemuse mõtestamisega seonduvad ülesanded. Minu moraalseks kohustuseks jääb tõenäoliselt Kihnu kultuuripärandi hoidmise eesmärgil selle uurimise ja

kirjeldamisega jätkamine, lootuses sel viisil kaasa aidata pärandi elavana hoidmise praktikatele.

Kasutatud kirjandus

Annist, Aet ja Kaaristo, Maarja. (2023) Sotsiaal- ja kultuuriantropoloogia. Õpik kõrgkoolidele. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Bardone E., Kaaristo M., Jõesalu K., Kõresaar E. (2019). Mõtestades materiaalset kultuuri. Asja uuritakse. *Vol.* 10 Studia Vernacula.

Bendix, Regina (1989). Tourism and Cultural Displays: Inventing Traditions for Whom? The Journal of American Folklore, Vol 102, No 404 (Apr-Jun, 1989), pp 131–146 (16 pages).

Bendix, Regina (2002). Capitalizing on memories past, present, and future. Observations on the intertwining of tourism and narration, December, Anthropological Theory 2(4): 469487.

Bendix, Regina (2009). Heritage between Economy and Politics: An Assessment from the Perspective of Cultural Anthropology. In: L. Smith & N. Akagawa (eds.), Intangible Heritage. London: Routledge, 253–269.

Blake, Janet (2017). "The impact of UNESCO's 2003 Convention on national policy-making: developing a new heritage protection paradigm". In: M.L. Stefano & P. Davis (eds.), The Routledge Companion to Intangible Cultural Heritage. London-New York: Routledge, 69–78.

Pajur, Ago ja Tannberg, Tõnu (2006). Eesti ajalugu VI . Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Toim Sulev Vahtre. Õpetatud Eesti Selts. Tartu: Ilmamaa.

Eesti Rahvakultuur (2008). Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Eesti riiklik kandidatuur (2002). Kihnu Kultuuriruum. Inimkonna suulise ja vaimse pärandi meistriteoste nimekiri. Kättesaadav:

https://unesco.ee/public/Kihnu_Taotluse_tekst_eesti_keeles.pdf Viimati vaadatud 17.05.2024.

Geertz, Clifford (2007). Tihe kirjeldus: tõlgendava kultuuriteooria poole. Vikerkaar, nr 4–5, lk 78–110.

Jørgensen, Anders (2021). Kihnu: Europe's last surviving matriarchy. May 11. Vaadatud 17.05.2024.

Jääts, Indrek (2004). Sotsialistlik Põllumajandus. Varane kolhoosiaeg Oisu piirkonnas Järvamaal. Akadeemia nr 2.

Jürgen, Madis (2024). Mis vägi see on, mis ajab Kihnu naised mööda saart motikatega ringi põristama, triibuseelikud tuules lehvimas. Maaleht 25.02. Kättesaadav: https://maaleht.delfi.ee/artikkel/120271716/mis-vagi-see-on-mis-ajab-kihnu-naised-motikatega-mooda-saart-ringi-poristama-triibuseelikud-tuules-lehvimas.

Jõeste, Kristi (2012). Kihnu kördid eile ja täna. Semiootiline esemeuurimus. TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia. Studia Vernacula.

Kalits, Vilve (2006). Kihnlaste elatusalad. SA Kihnu Kultuuriruum.

Kihnu Mare koduleht, (2024) https://www.kihnumare.ee/press-publications, Vaadatud 17.05.2024.

Kirshenblatt-Gimblett, Barbara (1995). *Theorizing Heritage.* Ethnomusicology, Vol 39, No 3, 367–380.

Kirshenblatt-Gimblett, Barbara (1998). Introduction. Destination Culture: Tourism, Museums and Heritage. Berkeley–Los angeles–London: University of California Press, 1–13.

Kuutma, Kristin (2008). Kronberg; J.; Kõiva, M.; Labi, K. (Toim). Paar sammukest XXIV. Eesti kirjandusmuuseumi aastaraamat, 2007, 15−28. Tartu: EKM Teaduskirjastus.

Kuutma, Kristin (2010). Mõistete konstrueerimisest teadmuse loomiseni. Folkloristika interdistsiplinaarsus. Keel ja Kirjandus, lk 687−702.

Kuutma, Kristin (2019). Kultuuripärandi võim – lahterdamisest vormistamiseni. Riho Altnurme, Mari Mets (toim). Humanitaarteadused ja kunstid 100-aastases rahvusülikoolis, 224−234. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Kõiva, Ottilie ja Rüütel, Ingrid (1997). Kihnu regilaulud: pulmalaulud. Vana Kannel VII:1. EKM FO.

Metsvahi, Merili jt (2017). Folkloristlikud välitööd. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Mätas, Mare (2006). Individuaalne ja kollektiivne traditsionaalses kultuuris. Töid etnomusikoloogia alalt. Eesti Kirjandusmuuseum.

Mätas, Mare (2023a). Kihnu kultuuriruum – kihnlase toidulaud. KYNE (Kihnu kultuurileht).

Mätas, Mare (2023b). Jõukus tuli Kihnu saarele mootorratta mürinal. Imeline Ajalugu 1. juunil. Kätesaadav: https://www.imelineajalugu.ee/joukus-tuli-kihnu-saarele-mootorratta-murinal/

Mätas, Mare (2024). Kihnu mootorratta lugu. Kihnu Elav Pärimus MTÜ.

Ndoro, Webber (2016). "World Heritage Sites in Africa: What Are the Benefits of Nomination and Inscription?". In: W. Logan, M. Nic Craith & U. Kockel (eds.), A Companion to Heritage Studies. London: Wiley Blackwell, 394–409.

Paluoja, Silvia (2017). Balti riikide peaministrid istusid Kihnus külgkorvi. Pärnu Postimees 15. augustil. Kättesaadav https://parnu.postimees.ee/4210437/balti-riikide-peaministrid-istusid-kihnus-kulgkorvi. Viimati vaadatud 17.05.2024.

Paluoja, Silvia (2023). Kihnu muuseumis kajastub mootorrataste värvikas lugu. Pärnu Postimees 7. juunil. Kättesaadav https://parnu.postimees.ee/7790771/kihnu-muuseumis-kajastub-mootorrataste-varvikas-lugu. Viimati vaadatud 17.05.2024.

Paluoja, Silvia (2024). Kihnlased said mootorrattaid altkäemaksu abil. Pärnu Postimees 3. veebruaril. Kättesaadav: https://parnu.postimees.ee/7952543/kihnlased-said-mootorrattaid-altkaemaksu-abil.

Pärdi, Heiki (2021). Suitsutare 8. Tallinn: Eesti Vabaõhumuuseumi Toimetised.

Realo A., Allik A., Vadi M. (1997). The Hierarchical Structure of Collectivism. Journal of Research in Personality. 31, 93–116.

Rennu, Madis (2024). Kihnu mootorratta lugu, lk 145–161. Kihnu Elav Pärimus MTÜ.

Richard, Hillary (2019). Welcome to Estonian's Isle of Woman. The New York Times. Published Oct 2. Vaadatud 17.05.2024.

Riigi Teataja (17.10.2003). Vaimse kultuuripärandi kaitse konventsioon. Kasutatud 17.05.2024.

Ringvaade (2024). Kihnu naised ja motikad. 6. märtsil. Järelvaadatav: https://etv.err.ee/1609274511/kihnu-naised-ja-motikad.

Romagnoli, Marco (2019). Gastronomic heritage elements at UNESCO: problems, reflections on and interpretations of a new heritage category. Vol 14. International Journal of Intangible Heritage.

Rüütel, Ingrid (2013). Naised Kihnu kultuuriloos. Tartu: EKM Teaduskirjastus.

Saare, Anu (2024). Mare raius Kihnu mootorratta loo raamatusse. Kihnu Leht, 2 (236).

Saare, Kristin (2018). Naiste töö ja argielu praktikad Kihnu kolhoosis 1960.–1980. aastatel. Tartu ülikooli humanitaarteaduste ja kunstide valdkond, ajaloo ja arheoloogia instituut, uusima aja osakond, bakalaureusetöö.

Sang, Joel (1986). Kihnu – mitte ainult mudel. Sirp ja Vasar, nr 29, 18. juulil.

Soosaar, Mark (2024). Kihnukeelsed uudised. 16.02. Järelkuulatav https://vikerraadio.err.ee/1609242188/kihnukeelsed-uudised.

Tedlock, Barbara (1991). From Participant Observation to the Observation of Participation: The Emergence of Narrative Ethnography. Journal of Anthropological Research 47 (1): 69–94.

Tinkler, Penny (2013). Using Photographs in Social and Historical Research. SAGE publication.

Torop, Peeter (2015). Kultuuriteooria kui kultuuri eneseteadvus. Akadeemia, nr 27 (4), lk 626–648.

UNESCO Sustainable development goals. (2024). Kättesaadav https://sdgs.un.org/goals. Viimati vaadatud 17.05.2024.

Utilitas (2024). Saare-Liivi meretuulepark, kättesaadav https://saareliivituulepark.ee. Kasutatud 17.05.2024.

Vaimse kultuuripärandi nimistu (2024). Eesti Rahvakultuuri Keskus. Kättesaadav https://rahvakultuur.ee/vkp/nimistu/. Viimati vaadatd 17.05.2024.

Watson, Steve ja Waterson, Emma (2010). Reading the visual: Representation and narrative in the Construction of Heritage. National Museums of Canada. Vol 71.

Wall, Sarah (2008). Easier Said than Done: Writing an Autoethnography. International Journal of Qualitative Methods. March 7 (1).

Book „The Story of Kihnu motorcycle“

Summary

I chose the topic of my master's project to be the book "The Story of Kihnu Motorcycle". The aim of "The Story of Kihnu Motorcycle" is to give an overview of the everyday practices of motorcycle use, which became widespread on the island in the 1950s, up to the present day, describing the development of this vehicle into an attractive tourist attraction. In the 1950s, the motorbike became a tool and means of transport suitable for the small island, especially among fishermen, and in the following decades it acquired a number of additional functions: a ritual vehicle for weddings, a motorbike with a sidecar as a necessary means of transport for the work and activities of both sexes, and a vehicle for fun for adults and children. "The Story of Kihnu's Motorcycles" also looks at how the use of motorcycles has become part of the island's cultural heritage and image, a tourist attraction to be promoted more widely.

For me, as a Kihnu native and cultural preservationist of Kihnu's cultural heritage, it was necessary to explain the background to the image of Kihnu as an island of motorcycles and the related process of heritage building, both to the community itself and to outside visitors, especially journalists and film-makers, as well as tourists. Motorcycles and the women who ride them have become a distinctive symbol of Kihnu's culture in the promotion of the tourist economy. I have also played an active role in this marketing work.

The cultural space of Kihnu was inscribed on UNESCO's list of Masterpieces of the Oral and Intangible Cultural Heritage of Humanity in 2003, I wanted to select and highlight the use of motorcycles as one of the cultural practices whose significance and meaning in the cultural space of Kihnu has changed over time, especially in the last twenty years. In the cover text of my project, I discussed how the use of motorcycles in Kihnu is ambivalent in many ways as a cultural heritage.

"The Story of Kihnu Motorcycle" is presented in the book on a chronological basis. The narrative of the book is based on photographic material combined with memories from interviews with Kihnu people, newspaper clippings and more general descriptions that help

to open up and recall the context of the era. To gather the material, I carried out fieldwork, visiting the homes of the Kihnu islanders to conduct interviews and collect images. In addition to home photo collections, I also used photos from museum collections, most of which come from the Kihnu Museum. The final part of the book is autoethnographic, describing my own cultural experience and relationship with the use of motorcycles in different contexts. The book is a collaborative project, as the descriptive contemporary photographs presented in it were taken by Birgit Püve, who also presented an exhibition on the same theme, "So the wings fly...", at the Kihnu Museum on 20.05.2023. In this way, the exhibition and the book form a coherent whole. The book also includes a chapter on motorcycles and the factories where they were produced, written by ethnologist Madis Rennu. It gives an insight into how something 'alien' has become 'embraced' over time. The mass-produced vehicle was personalised to meet local needs, most notably by replacing the original basket with a bulkier wooden box for carrying fish crates or milk crates. Motorcycles were used in this way by members of both sexes for several generations.

"The Story of Kihnu Motorcycle is also a kind of self-reflection of me as a Kihnu woman, While compiling the book, I learned a lot of new things about Kihnu culture that I didn't know before. The biggest discovery was that when you study the culture you know and your own cultural heritage, so much comes to light that you had never heard of before. It is a mistake to think that what is happening in the world you live in and the culture you live in is completely clear, or that everything is already known. My research proved the opposite, as did my experience of literalism, that all the information I shared, including off-topic information, was important. There is no such thing as worthless information, but every conversation is valuable from start to finish. The process of compiling the book was more time-consuming than expected, as the amount of material collected was large and sequencing the images to create a visual narrative was a challenging task for me.

In conclusion, this research only opened the door or laid the foundation for a possible larger undertaking. "The Story of the Motorcycle of Kihnu" reveals a story of the cultural heritage of an everyday practice, which a more in-depth description would not have fit within the timeframe of a master's project and could have grown into a monograph-like endeavour. It can therefore be said that the subject is not closed, but poses new challenges, be it the

study of biographies, the collection of photographs, or any other task related to the understanding of the nature of cultural heritage. My moral obligation is likely to remain to continue researching and describing Kihnu's cultural heritage with a view to preserving it, in the hope of contributing in this way to practices of keeping it alive.

Lisa 1

Kihnu mootorrataste lugu
Küsimustik
Koostas Mare Mätas

Antud küsitluse raames on plaanis saada ülevaade 1930-ndatel aastatel sündinud meeste mälestustest seoses mootorratastega. Selleks viin läbi vähemalt viis poolstruktureeritud intervjuud. Selle tulemusel valmib suuremamahulisema töö kavand, mis võtab kogu antud eseme loo Kihnu kultuuriloos kokku, mille esitan jaanuaris.
Hiljem kohandan küsitluskava ja viin läbi intervjuud 1940-ndatel sündinutega ja ka naistega.
Kevadeks valmib uurimus Kihnu mootorrataste lugu, mille avaldan Kyne ERI trükisena.

1. Mida sa tead või mäletad esimestest mootorratastest Kihnu saarel? Kes sõitis kõige esimesena ja esimese rattaga? Mis marki oli/olid esimesed rattad? Milliseid emotsioone see tekitas (suur soov ka saada omale ratas, imetlus, pahameel vms)? Kirjelda veel seda ajastut ja mälestusi seoses sellega.
2. 1950-ndatel aastatel toimusid Kihnus mootorratta kursused, MUIS-is üks piltki kus mitukümmend meest peal. Mida sellest mäletad? Kes neid kursusi korraldasid? Kes nendel kursustel käisid? Kas kursuslased muretsed endale ka mootorrattad või kui suur väljakutse see viiekümnendatel aastatel oli?
3. Millal muutus mootorratas üldiseks Kihnu peredes? Millal neid muretsema hakati? Mis marki rattad olid esimesed? Kas soolorattad või külgkorviga? Millal ja miks muutus külgkorviga ratas üldiseks?
4. Kes oli esimene naine, kes mootorrattaga sõitma hakkas? Millal see naiste hulgas üldiseks muutus?
5. Milliseid sõite mootorrattaga peamiselt tehti? Miks see Kihnus nii oluliseks muutus?
6. Millal muutus mootorratas pulmasõidukiks? Sinu mälestused seoses sellega?
7. Mootorratta õnnetused ja surmad, mälestused seoses nende juhtumitega. Kuipalju on see sinu perekonda puudutanud?
8. Miilits ja mootorrattad? Kaevandu Jaan ja kiivrite kandmise kohustus. Trahvid ja karistused kiivrita sõidu eest või purjus peaga sõitmise eest. Kas miilits tuli ka mandrilt saarele lubade ja kiivri olemasolu kontrollima?
9. Mootorratturite kursused kolhoosiaja lõpul, sinu mälestused seoses sellega.
10. Mootorrattad tänapäeval, kas sul on veel mõni vana ratas alles? Millal viimati sõitsid mootorrattaga? Kas pereliikmetest keegi sõidab veel ka täna mootorrattaga?
11. Kihnu kohta väljaspool saart räägitav klišeeks muutunud lugu on saare külaliste ehk turistide elamusrohked kirjeldused nähtust, kuidas saare naised oma mehi mootorratta korvis pidustustelt koju vedasid. Mida sellest arvad? Kas see on sinu jaoks ka sage vaatepilt olnud või millised mälestused seoses sellega sul on?

Lisa 2

Kihnlased rahvusvahelises võistlustules!

19. novembril kell 18 ootame kõiki huvilisi kihnlastele kaasa elama - osaleme Tartu noortefestivali "Folk-Off" saates!

Tegu on virtuaalse veebisaatega, mis toob publikuni erakordse folgilahingu! Vastamisi astuvad koosseisud Eestist, Lätist, Leedust, Poolast, Saksamaalt ja Ukrainast, lisaks on stuudios üllatusesinejad Soomest ja Lätist. Rühmad esitavad üksteisele väljakutseid – ära tuleb õppida teise riigi laul ja tants.

Parimad saavad auhinnatud, võitja selgub publiku ja žürii häälte tulemusena. Saadet saab vaadata veebist (tasuta) või tulla stuudiosse publikuks (piletid Piletilevist saadaval kuni 10. novembrini).

kihnlasi osalema kutsusid, oli see ühtaegu meelitav kui ka pelutav - ülesandeid, mida Folk-Off protsessis lahendama pidi, oli mitmeid ning kõigil ranged tähtajad. Tekkis küsimus, kas oleme valmis pärast kibekiiret suvehooaega seda kõike ette võtma?

Kihnupoolsed eestvedajad Uiõ-Matu Mare (MTÜ Kihnu Elav Pärimus), Uiõ-Kura-(Pitsid Paistvad) võtsid siiski südame rindu ja vastasid JAH.

Praeguseks on kõik vajalikud materjalid saadetud ning ega enne saadet tohigi rohkem paljastada.

Igatahes on tegu suure ettevõtmisega, mille Folkloorikuhu Maatasa ja Eesti Rahva Muuseum on ette võtnud. Kohtume eetris!

Abipalve - kaastöö ettepanek

◆ Kogun arhiivi ja kavandatava väljaande tarbeks vanu fotosid mootorratastest ja -ratturitest, et kirjeldada motoriseerimise valguses üht viiekümne aasta pikkust perioodi Kihnu ajaloos. Paljud Kihnu inimesed on sellesse uurimisprojekti juba panustanud, olen selle eest ülimalt tänulik! Siiski, oleksin väga tänulik, kui leiaksin kodustest kogudest veel täiendavat informatsiooni vanade fotodena, samuti on teretulnud kõik jutuvestmised sellel teemal, tänan ka selle võimaluse eest juba ette!

Paneme üheskoos rohepöörde ehk fossiilsetelt kütustelt ülemineku ajajärgul muudele energiaallikatele ühe põneva perioodi Kihnu ajaloost üheskoos kirja!

Ette tänades

Lisa 3

02.02
kell 12
tähistäme
Kihnu muusiumis
KÜÜNDLÄPÄÄVÄ
ning esitleme
Uiõ-Matu Mare
raamatut
“Kihnu
mootorratta lugu”.
Kõik ond uõtõt!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mare Mätas,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
Raamat „Kihnu mootorratta lugu“, magistriprojekt,

mille juhendaja on Ester Bardone,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Mare Mätas
24.05.2024